

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas
Pedagogikos katedra

**MOKYTOJŲ IR ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ
BENDRADARBIAVIMO GALIMYBĖS DIRBANT
DAUGIAKULTRŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS
VAIKŲ GRUPĖJE**

Socialinės pedagogikos studijų programos magistro baigiamasis darbas

Autorius

IIk. HMISP gr. stud. Justė Petravičienė

Vadovas

Lekt. dr. Aida Norvilienė

Klaipėda, 2020

SANTRAUKA

Justė Petravičienė. Mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje. Socialinės pedagogikos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė lekt. dr. Aida Norvilienė. Klaipėdos universitetas, Klaipėda, 2020.

Raktažodžiai: mokytojai, švietimo pagalbos specialistai, bendradarbiavimo galimybės, daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės.

Šių laikų ikimokyklinės ugdymo įstaigos pasižymi daugiakultūrinėmis grupėmis. Tokiose grupėse ugdomi skirtingų rasių, religijų, tautybių, lyčių, amžiaus, socialinės padėties ir dar daugelio įvairių kitų aspektų išsiskiriančių ugdytinių. Politiniai, socialiniai, kultūriniai pokyčiai, migracijos procesai, tėvų lūkesčiai, vaikų ugdymosi poreikiai – stimuliuoja lankstesnę ugdymo organizavimą ir ugdymo modelių įgyvendinimą (Baronienė, 2014). Ikimokyklinio ugdymo mokytojams dirbantiems daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje kyla daugybė sunkumų norint išpildyti visus mokytojui keliamus reikalavimus. Tokiu atveju, labai svarbus tampa mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų sklandus bendradarbiavimas, kurio dėka daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje siekiama pilnaverčio ir sklandaus visų vaikų ugdymo. Pasak D. Martišauskienės, K. Trakšelys (2017), sąveikaudami mokytojai ir specialistai veikia vaikus. Atsižvelgiant į tai svarbios mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje.

Mokslinis probleminis klausimas: Kokios yra mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes ?

Darbo objektas- bendradarbiavimo galimybės ugdant daugiakultūrinės grupes.

Darbo tikslas - atskleisti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybių, ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes, teorinius aspektus.
2. Ištirti ir išanalizuoti mokytojų nuomonę apie bendradarbiavimo su švietimo pagalbos specialistais galimybes, ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes.
3. Ištirti ir išanalizuoti švietimo pagalbos specialistų nuomonę apie bendradarbiavimo galimybes su mokytojais, ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes.

Metodai: Mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, pusiau struktūruotas interviu metodas, turinio analizės metodas.

Atliekant šį darbą, buvo išnagrinėti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės, dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje teoriniai aspektai.

Išanalizavus mokslinę literatūrą buvo atskleista daugiakultūriškumo samprata. Paaiškėjo, daugiakultūriškumo sąvoka yra labai plati, apimanti visumą žmonių skirtumų, kurie išryškėja komunikuojant vieniems su kitais. Paaiškėjo, kad daugiakultūriškumas apima psichologinius, fizinės raidos, prigimties, socialinius ir kitus aspektus. Mokytojui, tenka didelė atsakomybė ir pareiga – atpažinti visus daugiakultūrinės grupės bruožus ir juos teisingai derinti tarpusavyje nepažeidžiant vaiko prigimtinių teisių į ugdymą. Žvelgiant į valstybės nustatytas pareigas mokytojui – matoma, jog mokytojui tenka daug privalomų pareigų siekiant užtikrinti kokybišką ugdymą mokiniams. Ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę, išryškėja įtraukiojo ugdymo poreikis. Įvairios asmenybės, mišraus amžiaus grupės, rasės, kalbos, lyties, mokymosi gabumai - apsunkina mokytojo darbą ir priverčia nuolatos gilinti žinias, ieškoti pagalbos, konsultuojantis su švietimo pagalbos specialistais. Mokytojui glaudžiai tenka bendradarbiauti ne tik su tėvais, kurių lūkesčiai į vaiko ugdymą būna labai skirtingi, bet ir su švietimo pagalbos specialistais, kurie geba įvertinti grupėje esančius SUP, psichologinius sutrikimus, socializacijos problemas. Neabejojama, kad švietimo pagalvos specialistų teikiama pagalba vaikui, mokytojui, šeimai, mokyklos bendruomenei yra labai svarbi ir pasiteisinanti.

Tyrimo metu, kuriuo buvo siekiama išanalizuoti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe tampa aišku, kad mokytojams, didžiausią kasdieninėje veikloje kylantį iššūkį priskiria bendradarbiavimą su tėvais, kurį sunkina didėjantys tėvų lūkesčiai, skirtingas suvokimas, vaiko sutrikimų nepripažinimas, informacijos apie vaiką neteikimas. Mokytojams reikalingiausia pagalba iš švietimo pagalbos specialistų jie laiko tiesioginį jų darbą grupėje su vaikais. Dėl daugumos švietimo pagalbos specialistų noro dirbti individualiai su vaiku, kompetencijų stokos, didelio darbo krūvio, laiko trūkumo - mokytojai yra linkę problemas spręsti savo kompetencijų lygyje ir tik ypatingais atvejais kreiptis į specialistus. Švietimo pagalbos specialistai daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę apibrėžia plačiau nei mokytojai. Be kitataučių jie priskiria skirtingos lyties, amžiaus, specialiųjų ugdymosi poreikių, rizikos šeimų vaikus. Švietimo pagalbos specialistų nuomone, mokytojams didžiausias iššūkis, ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes, kyla organizuojant ir individualizuojant ugdymo programas. Švietimo pagalbos specialistai pritaria, kad mokytojams labiausiai trūksta pagalbos grupinių ugdymo veiklų metu, kuomet reikalingas specialisto fizinis priėjimas prie vaiko ar morališkai, kai mokytojas nežino, kaip elgtis ir specialistas gali tinkamai konsultuoti gyvos situacijos metu. Paaiškėjo, kad mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai yra linkę tobulinti savo bendradarbiavimą, siūlydami tai daryti bendrų susitikimų, diskusijų metu.

SUMMARY

Justė Petravičienė. Opportunities for cooperation between teachers and education assistance specialists working in a multicultural group of preschool children. Master's Thesis in Social Pedagogy. Supervisor – Lecturer Dr. Aida Norvilienė. Klaipėda University, Klaipėda, 2020.

Keywords: teachers, education assistance specialists, cooperation opportunities, multicultural groups of preschool children.

Nowadays, multicultural groups are typical for preschool education institutions. Such groups accept children of different races, religions, nationalities, genders, ages, social backgrounds, and different by many other aspects. Political, social, cultural changes, migration processes, parents' expectations, and children's educational needs require more flexible organization of education and implementation of various educational models (Baronienė, 2014). Preschool teachers working in a multicultural group of preschool children encounter many difficulties, and it is more difficult to meet all the requirements for a teacher.

In this case, good cooperation between teachers and education assistance specialists becomes very important, and gives basis to complete and continuous development of all children in the multicultural group of preschool children. As it is described by D. Martišauskienė, K. Trakšelys (2017), cooperation of teachers and assistance specialists has an influence on children. For this reason, possibilities regarding cooperation between teachers and education assistance specialists in the preschool education institution are important.

The issue for research Possibilities regarding cooperation between teachers and education assistance specialists for the education in the multicultural preschool groups

Focus of the research work Possibilities regarding cooperation in the education of multicultural groups.

Purpose of the research work To assess possibilities regarding cooperation between teachers and education assistance specialists working in the multicultural group of preschool children.

Related tasks require to:

1. Analyse theoretical aspects of the possibilities for cooperation between teachers and education assistance specialists working in the multicultural group of preschool children.
2. Carry out research and analyse opinions of the teachers on the possibilities for cooperation with education assistance specialists working in the multicultural preschool group.
3. Carry out research and analyse opinions of the education assistance specialists on the possibilities for cooperation with teachers working in the multicultural preschool group.

Methods: Analysis of the research literature, analysis of documentation, semi-structured interview, and analysis of the content.

The process of research work included analysis of the theoretical aspects regarding cooperation between teachers and education assistance specialists working in a multicultural group of preschool children. The research literature was reviewed in order to understand the concept of multiculturalism. It became obvious, that the concept of multiculturalism is very broad, and encompasses the totality of human differences that emerge in their communication. It can be stated that the multiculturalism encompasses aspects of psychological and physical development, human nature, and social sphere. Responsibilities and duties that a teacher has to complete are related to knowledge of all aspects of the multicultural group, and proper prioritization of these aspects not disregarding the child's natural rights to education. Having in mind the duties allocated for the teacher by the state institution, it is clear that a teacher has to ensure quality education for children. In the work with the multicultural preschool group, the inclusive education becomes especially relevant. Such issues as personal differences, mixed age groups, race, language, gender, learning abilities complicate the teacher's work, and force to constantly deepen the related knowledge, and seek help consulting with education assistance specialists. The teacher has to work closely not only with parents whose expectations for the child's education may be very different but also with education assistance specialists who are able to assess the children with special educational needs (SENs) in the group, psychological disorders, and socialization problems. No doubt that the assistance provided by the specialists to a child, teacher, family, and school community is very important and substantial.

In the research work, which focused on the analysis of possibilities for cooperation between teachers and education assistance specialists working in a multicultural group of preschool children, it became clear that the biggest challenge for teachers in their daily activities was contacting of the parents, which might have been difficult because of the high expectations of parents, different understanding of problems, disregarding of child disabilities, and unwillingness to provide information about the child. The teachers need help from the education assistance specialists in the form of their direct work in a group of children. As many of the education assistance specialists prefer individual work with a child, lack some competencies, have a heavy workload and little time, the teachers tend to solve problems at their level of competence and only turn to specialists in exceptional cases.

The education assistance specialists assume a multicultural group of preschool children more broadly than teachers. In addition to children of the other nationalities, they include children of different gender, age as well as children with SENs, and from families at risk. In the opinion of education assistance specialists, for the teachers working with multicultural preschool groups the biggest challenge is education programs, which have to be differently organized and individualized.

The education assistance specialists agree that the teachers are most in need of assistance during group educational activities where specialist's physical or moral participation is needed. It concerns situations where the teacher does not know how to react, and the specialist can immediately consult. It became clear that the teachers and education assistance specialists are inclined to improve their cooperation, and offer such means as joint meetings and discussions.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Mokytojo elgesio įtaka vaiko asmens savybėms. Sudaryta darbo autorės.	20
2 pav. Įtraukiojo ugdymo dimensijos. Tony Booth ir Mel Ainscow (2002, p.12)	21
3 pav. SUP pirminio vertinimo dalyviai ir eiga. Paveikslas sudarytas darbo	25
4 pav. Bendradarbiavimo komponentai R. Kontautiene, (2006)	28
5 pav. Informantų ugdymo įstaigose dirbantys švietimo pagalbos specialistai	35
6 pav. Mokytojų siūlymai gerinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų	37
7 pav. Švietimo pagalbos specialistų išvardintos problemos, dėl kurių kreipiasi mokytojai	42
8 pav. Švietimo pagalbos specialistų siūlymai gerinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų	44

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Kultūrinių skirtumų apibūdinimas skirtingais aspektais pagal J. Bielskienę, L. Duoblienę, E. Tamulionytę, Tolerantiško jaunimo asociacija (2012). Parengta darbo autorės.	18
2 lentelė. Švietimo organizacijų teikiamos paslaugos D. Martišauskienė, K. Trakšelys, 2017. Parengta darbo autorės.	24
3 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų demografinė charakteristika	29
4 lentelė. Švietimo pagalbos specialistų demografinė charakteristika	30
5 lentelė. Daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės samprata, mokytojų nuomone.	32
6 lentelė. Iššūkių kylančių mokytojui dirbant su daugiakultūrine grupe analizė	33
7 lentelė. Pagalbos poreikio dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe analizė	34
8 lentelė. Atvejai, kuriais mokytojai kreipiasi į švietimo pagalbos specialistus	36
9 lentelė. Daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės apibūdinimas, švietimo pagalbos specialistų nuomone	39
10 lentelė. Iššūkiai, kurie kyla mokytojams ugdant daugiakultūrines grupes, švietimo pagalbos specialistų nuomone.	40
11 lentelė. Švietimo pagalbos specialistų siūlymai, kaip prisidėti ugdant daugiakultūrinius ikimokyklinio amžiaus vaikus grupėje	42

TURINYS

ĮVADAS	10.
I. MOKYTOJŲ IR ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBIŲ, DIRBANT DAUGIAKULTRŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE, TEORINIAI PAGRINDAI	13.
1.1. Daugiakultūriškumo samprata.....	13.
1.2. Daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės požymiai.....	16.
1.3. Mokytojo vaidmuo dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje ir jam kylantys iššūkiai.....	19.
1.4. Mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje.....	23.
II. MOKYTOJŲ IR ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBIŲ, DIRBANT DAUGIAKULTRŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE, EMPIRINIS TYRIMAS	29.
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	29.
2.2. Tyrimo etika.....	31.
2.3. Kokybinio tyrimo su ikimokyklinio ugdymo mokytojais rezultatų analizė.....	32.
2.4. Kokybinio tyrimo su švietimo pagalbos specialistais rezultatų analizė.....	39.
IŠVADOS	46.
DISKUSIJA	48.
REKOMENDACIJOS	50.
LITERATŪRA	51.
PRIEDAI	56.

IVADAS

Temos aktualumas. Šiandien daugiakultūriškumas yra neatsiejamas nuo globalizacijos. Anot I. Mauricienės (2013), šių dienų globalizacijos kontekste, norint bendrauti su kitų kultūrų atstovais, reikia žinoti ne tik užsienio kalbas, bet ir turėti kitų daugiakultūrinių kompetencijų, kurios sudaro galimybes sėkmingai dirbti įvairialypėje kultūrinėje erdvėje. Pokyčių kupinoje aplinkoje tenka prisitaikyti ir ugdymo įstaigoms. Politiniai, socialiniai, kultūriniai pokyčiai, migracijos procesai, tėvų lūkesčiai, vaikų ugdymosi poreikiai – stimuliuoja lankstesnį ugdymo organizavimą ir ugdymo modelių įgyvendinimą (Baronienė, 2014).

Lietuvos ugdymo (ikimokyklinio ir priešmokyklinio) įstaigų pagrindinis tikslas yra ugdyti, lavinti ir auklėti vaiką. Ugdymo įstaigos siekia, vaikams maksimaliai padėti atskleisti savo individualumą, gebėjimus, patenkindamos ugdytinio pagrindinius poreikius. 2019 metų Švietimo informacinių technologijų centro duomenimis Lietuvoje yra *21 734 vaikai, kuriems yra nustatyti SUP* ir jie yra integruoti į bendrąsias ikimokyklinio ugdymo grupes. Oficialaus Lietuvos statistikos portalo duomenimis (2020), nustatyta, kad 2019 metais į Lietuvą įmigravo 2 727 asmenys iki 18 metų iš kurių, *1 670 ikimokyklinio amžiaus vaikai*. Taip pat 2019 metų duomenimis nustatyti *902 įregistruoti naujų religinių organizacijų* atvejai Lietuvoje. Tai yra keletas daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės atvejų, kurie įrodo, kad į ugdymo įstaigas atkeliauja vaikai su įvairiausiais skirtumais ir visi jie susitinka vienoje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje. J. Kunskenės (2018) teigimu, vis labiau demokratinėje visuomenėje pradėjo plisti įtraukiojo ugdymo idėjos, kurių metu daugiau dėmesio skiriama individo skirtumų tolerancijai ir asmens raidai – siekiama užtikrinti visų ugdytinių pilnavertį dalyvavimą socialinėje ir kultūrinėje veikloje.

J. Kunskenės (2018) teigimu, šiuolaikinėje ugdymo sistemoje įvairių gebėjimų ir poreikių vaikams įvairiais būdais siekiama užtikrinti švietimo prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą. Tai patvirtina ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (2011), 14 straipsnis, kuris nusako, kad mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo paskirtis – padėti mokiniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, pripažįstant ir plėtojant jų gebėjimus ir galias. Siekiant užtikrinti teisę į pilnavertį ugdymą kiekvienam ugdytiniui, mokytojui tenka didelė atsakomybė įvertinti kiekvieno vaiko poreikius, juos užtikrinti ir pritaikyti ugdymo programą suprantamai kiekvienam vaikui grupėje. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (2011), 49 straipsnio 5 punktą numato mokytojo pareigas: „ugdyti remdamasis mokinių gebėjimais ir polinkiais, stiprinti mokymosi motyvą ir pasitikėjimą savo gebėjimais, suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti jiems dalyko programą, turinį, metodus“. Taip pat, 8 punktą numato, kad mokytojas turi

bendradarbiauti su kitais mokytojais tam, kad būtų pasiekti ugdymo tikslai. Ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes, pagalbos poreikis mokytojui, bendradarbiavimo reikalingumas sprendžiant įvairaus pobūdžio vaiko ugdymo(si) problemas – labai reikšmingas. T. Aidukienės (2015) teigimu, mokytojui susidūrus su realybe, su pačių įvairiausių ugdymosi poreikių vaikais savo kasdieniame darbe, jam kyla didelių iššūkių, nes vaikų ir jaunuolių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, yra daug ir visur. Svarbus mokytojo suvokimas, noras dirbti komandoje siekiant individualizuoto ugdymo proceso pritaikymo, tam reikalingas bendradarbiavimas su švietimo pagalbos specialistais, tėvais, paties mokytojo kompetencijų tobulinimasis (Aidukienė, 2015). Mokslininkai (Jacikevičius, 1944, Bruner, 1978; Mager, 1980, Gardner, 1982 ir kt. cit Kontautienė, 2006) bendravimo ir veiklos susiliejimą laiko idealia bendradarbiavimo sąveikos forma, o tai reiškia, kad bendradarbiavimas yra neatsiejamas nuo bendravimo, tiesioginio ryšio su kitu. Pedagogo darbo bendradarbiavimo reikmė numatoma įvairiuose švietimo veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose: *Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme; Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas (2005); Metodinėse rekomendacijose ikimokyklinio ugdymo programai rengti (2006); Ikimokyklinio ugdymo įstaigos nuostatai; Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje; Priešmokyklinio ugdymo organizavimo tvarkos apraše; Mokytojas turi didelį krūvį tiesioginio darbo su ugdytiniais, todėl dažnai vaiko problemos sprendimai yra perleidžiami švietimo pagalbos specialistams. Pasak V. Skučaitės, E. G. Karmazės (2011), ugdymo įstaigoje palanki aplinka bendradarbiavimui bus tik tuomet, jei:*

- bendradarbiavimui bus skirta laiko (iš anksto numatyta, kada ir kiek laiko bus galima skirti komandos narių susitikimams, būnant pasirengusiems operatyviam darbui).
- ugdymo įstaigoje kuriama pasitikėjimo aplinka (nėra baimės būti nuvertintam kolegų).

Matant, kad bendradarbiavimą ugdymo įstaigoje reglamentuoja įvairūs dokumentai, tačiau jį gali lemti įvairūs veiksniai, pasirinkta tirti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes.

Mokslinis tyrimo iširtumas. Pastebima, kad tėvų ir mokytojų bendradarbiavimo galimybės ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus yra plačiai tirtos ir nagrinėtos. Tačiau pastebima, kad mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybių tyrimai, ypač ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes yra reti. Daugiakultūriškumas, daugiakultūrinis ugdymas nagrinėjamas tiek Lietuvos, tiek užsienio mastu (Byram, 1997, Bennet, 1998; Fantini, 2000; Abdullah, 2009; Aydin, 2014; Balžeikienė, Lapėnienė, Merkys, Telešianė, 2008; Banks, 2007; Brander, Cardenas, Adab- Vicente, Taylor, 2007; Europos taryba ir Europos komisija, 2000; Gant, 2008; Gudonienė, 2013, Kuzminskas, 2010, Leistyna, 2002; Lewis, 1999; Lygių galimybių ir plėtros centras, 2010; Mauricienė, 2013; Mobilumo gidas, 2018; Pruskus, 2012; Szerlag, 2017 ir kt. Taip pat

mokytojui kylančius iššūkius darbe, nuolatinio mokymosi svarbą, bendradarbiavimą ir kt. nagrinėjo: Beresnevičienė, 1995; Čiužas, 2013; Jovaiša, 2007; Kviesskienė, 2003, 2005; Malaguzzi, 1998; Montessori, 1978; Rajekas, 2004; Simoniukštytė, 2015; Statkevičienė, 2015; Emanuelsson, 2013; Kontautienė, 2006;

Mokslinis probleminis klausimas: Kokios yra mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes ?

Objektas - bendradarbiavimo galimybės ugdant daugiakultūrines grupes.

Tikslas – atskleisti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybių, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes, teorinius aspektus.
2. Ištirti ir išanalizuoti mokytojų nuomonę apie bendradarbiavimo su švietimo pagalbos specialistais galimybes, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes.
3. Ištirti ir išanalizuoti švietimo pagalbos specialistų nuomonę apie bendradarbiavimo galimybes su mokytojais, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes.

Metodai: Mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, pusiau struktūrizuoto interviu metodas, turinio analizės metodas.

Darbas grindžiamas šiomis **teorinėmis nuostatomis:**

Humanistinio ugdymo teorija, kuri nusako, kad žmogus yra laikomas pagrindine vertybe, nepaisant ugdytinio kitoniškumą, gerbiant jo asmenybę, individualumą. Humanistinės pedagogikos esmė – galima laikyti pagalbą mokiniui, kurios dėka jis taptų geresniu, harmoningai gyvenančiu žmogumi. Savimoka, noras mokytis, žinojimas, kaip tai daryti ir aplinka, kurioje vaikas nejaučia baimės yra laikomi pagrindiniai humanistinio ugdymo principai (Sajienė, 1995).

Egzistencializmo filosofijos idėjomis, kurios iškelia žmonių sugyvenimą tarpusavyje, bendravimą, žmogaus gyvenimo įprasminimą, bendravimą su kitais, kuomet atsiranda vienas kito supratimas, jautrumas, empatija, kad yra neatsiejama dirbant daugiakultūrinėje grupėje. (Buber, 2001; Tatarkiewicz, 2003; Duoblienė, 2006).

Dialogo filosofija, nes siekiant sklandaus bendradarbiavimo tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų yra svarbu suprasti dialogo reikšmę. Tam pritaikant dialogo filosofiją, rodo, kad žmonės siekdami dialogo – siekia susikalbėjimo, sutarimo ir susitarimo (Buberis, 2001; Gutauskas, 2010).

Darbo struktūra: Darbas susideda iš santraukos, įvado, 2 dalių (teorinės ir tyrimo), išvadų, diskusijos, rekomendacijų, 68 šaltinių literatūros sąrašo. Darbo apimtis be priedų 55 puslapiai.

I. MOKYTOJŲ IR ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBIŲ, DIRBANT DAUGIAKULTŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE, TEORINIAI PAGRINDAI

Šioje darbo dalyje nagrinėjamas daugiakultūriškumo kontekstas. Apibrėžiama daugiakultūriškumo, daugiakultūrinio ugdymo, daugiakultūrinės grupės sąvokos, nagrinėjamas daugiakultūrinio ugdymo svarbumas, taip pat mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo poreikis ir galimybės ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę.

1.1. Daugiakultūriškumo samprata

Daugiakultūriškumo (ang. Multicultural) pažinimas prasidėjo dar nuo seno ir tęsiasi iki šiolei. Sąvoka, kuri anksčiau buvo laikoma rasės, kalbos skirtumams apibrėžti – šiandien yra kur kas platesnė. Įvairi ir kitoniška mus supanti aplinka, žmonės – mums diktuoja ir kitokius komunikavimo įpročius.

Žvelgiant į kontekstą daugiakultūriškumo sąvoka vartojama keliomis prasmėmis. Tai tam tikroje demografinėje teritorijoje apibrėžiamas pritarimas įvairioms kultūroms ir jų suderinamumui ir tokio suderinamumo skatinimas (Bielskienės, Duoblienės, Tamulionytės, 2012, p. 14). Daugiakultūriškumas daugelyje pasaulio šalių žinomas nuo seno: istoriniai įvykiai, globalizacija, migracija, visa tai darė įtaką skirtingų tautybių žmonių gyvenimui vienoje erdvėje (Balžeikienė, Lapėnienė, Merkys, Telešienė, 2008).

C. A. Gant (2008) tyrė daugiakultūrinio ugdymo vystymąsi ir jį suskirstė į keturis etapus:

1. 1930-1940m. lygybės, laisvės, teisingumo atvykėlių atžvilgiu siekiantis JAV judėjimas;
2. 1940-190m. tolerancijos skiepijimo, diskriminacijos naikavimo, ugdomos daugiakultūrinės vertybės JAV;
3. 1950-1960m. Visoje JAV išplito idėja, kuri nusako visų odos spalvų gyventojų lygybę;
4. 1960-1970 m. didesnis dėmesys skiriamas daugiakultūriškumo sklaidai, peržiūrima švietimo medžiaga.

Pasak C.A. Gant (2008), nuo 1970m. JAV tapo daugiakultūriškesnė, JAV gyventojai ėmė gerbti kitataučius atvykėlius, kultūriniai skirtumai tapo mažiau pastebimi, augo tolerancija. Panašiai teigia ir L. Duoblienė, 1970 metais Amerikoje ir Europoje kilus daugiakultūrinio ugdymo bangai, kurios metu išryškėjo daug problemų. Tuomet buvo pradėtos švietimo reformos, kurios skatino užtikrinti lygias teises visiems žmonėms, nepaisant jų rasės, tautybės, lyties religijos, socialinės grupės. Apie visuomenių nevienalytiškumą pasisako ir V. Pilinkaitė- Sotirinovič (2013), kuri daugiakultūriškumo sąvokoje taip pat pažymi lyties, rasės, etniškumo, religinės, socialinės orientacijos ir kitas socialines kultūrinės kategorijas. J. Reingardė, N. Vasiliauskaitė, R. Erentaitė (2013), taip pat įvardija, kad

visuomenių heterogeniškumas - etniniu, rasiniu, religiniu, lyčių, seksualinės *orientacijos*, *socialinės padėties*, *amžiaus*, *įsitikinimų skirtumai*.

Šiandien, daugiakultūriškumą – galima apibrėžti kaip žmonių *visumos skirtumus*, kurie išryškėja būnant vienas su kitu. Tai visapusiška įvairovė, kuri apima *bendravimo*, *valgymo įpročius*, *lytį*, *seksualinę orientaciją*, *socialinę padėtį*, *amžių rasę*, *kalbą ir t.t.* „Daugiakultūriškumas yra suprantamas kaip situacija, kai tam tikroje geografinėje erdvėje gyvena skirtingų *tautybių*, *kultūrų* ir *konfesijų žmonės*“ (Kuzminskas, 2010). Daugiakultūriškumas – *skirtingų tautų*, *amžiaus grupių*, *lyčių sugyvenimas vienoje erdvėje* (Bielskienė, Duobilienė, Tamulionytė, 2012).

Dėl nuolatinių pokyčių pasaulyje švietimas yra labai reikšmingas skatinant socialinį vieningumą. Švietimas gali padėti svarbų, reikšmingą indėlį į toleranciją, demokratiškos ir tvirtos daugiakultūrinės visuomenės kūrimą (UNESCO Guidelines for Intercultural Education, 2007). Daugiakultūrinę visuomenę sudaro *įvairūs žmonės*, todėl daugiakultūriškumas yra laikomas *etniniu*, *rasiniu*, *religiniu*, *lyčių*, *seksualinės orientacijos*, *socialinės padėties*, *amžiaus*, *įsitikinimų*, *įgalumo*, *religiniu įsitikinimų ir panašūs skirtumai*.

Tam, kad bendravimas daugiakultūrinėje visuomenėje vyktų sklandžiai – būtinos daugiakultūrinis ugdymas, kurio pagrindą sudaro visuomenių heterogeniškumas etniniu, rasiniu, religiniu, seksualinės orientacijos, lyčių, socialinės padėties, amžiaus, įsitikinimų ar kitu pagrindu Daugiakultūrinis ugdymas įvardijamas kaip idėja, edukacinė reforma, judėjimas ar procesas, kurio tikslas – pakeisti švietimo institucijų struktūrą, kad vaikai jaunuoliai ir jaunuolės ar vyresni studentai, priklausantys skirtingoms rasėms, tautybėms, kultūrinėms grupėms, turėtų lygias galimybes mokyklos ir akademiniam gyvenime (Banks, McGree Banks, 2007 ; Race, 2011). *Daugiakultūrinis ugdymas*-judėjimas ar procesas, kuris apima rasės, etniškumo, kalbos, seksualinio tapatumo, lyties, amžiaus, įgalumo, socialinės klasės, išsilavinimo, religijos ir kitas kultūrinės dimensijas (American Psychological Association 2002). Taip pat kalbant apie daugiakultūrinį ugdymą, kuriuo siekiama pripažinti, kad įvairių socialinių kultūrinių grupių gyvenimo būdai, nors yra saviti, tačiau nė vienas iš jų nėra vertingesnis ar mažiau vertingas už kitą. *Daugiakultūrinė grupė* – grupė žmonių, kuri pasižymi rasės, kultūros, socialinės padėties, lyties ir kitais skirtumais (Ramsey, Nieto, 2015)

Ikimokyklinio ugdymo aplinkoje daugiakultūriškumas reiškiasi kaip saugios ir visoms kultūroms priimtinos aplinkos kūrimas, kultūrų, išmanymas, tolerancija, mokytojo darbo kompetencijos daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje. *Daugiakultūrinė aplinka* - daugiakultūriškumą atspindinti aplinka, skatinanti vaikų savaiminį norą pažinti ir tyrinėti (Beaty 2013). Pagrindinė pedagogo funkcija siekiant daugiakultūrinio ugdymo tikslų, supažindinti vaikus su įvairove, ugdant pagarbą jai, sukurti saugią aplinką, skatinti visų socialinių, kultūrinių grupių vaikų

įsitraukimą į ugdymo procesą, užtikrinti sąlygas vaiko saviraiškai (Klanienė, Braslauskienė, 2017. p. 9).

Pastebima, kad mokytojo susidūrimas su daugiakultūrine vaikų grupe ugdymo procese yra vis dar daug iššūkių keliantis reiškinys. Pagarba ir tolerancija kitokiems ir kitokiam yra daugelio kultūrų pagrindas. „Tarpkultūrinis mokymasis apima kitos kultūros pažinimą, panašumų ir skirtumų suvokimą, jų toleravimą ir įvairių būdų paiešką, kaip sutarti tarpusavyje“ (Mobilumo gidas, 2018). Mokytojas pradėdamas dirbti su ugdytiniais, privalo turėti daugiakultūrinį suvokimą tam, kad tolerantiškai žvelgtų į kitokius žmones ir ugdytų daugiakultūrinę vaikų grupę neslopinant vaikų kitoniškumo. Daugiakultūrinė pedagogo kompetencija – kompetencija, susidedanti iš trijų pagrindinių komponentų: *žinių, įgūdžių ir vertybių*, sąlygojančių sėkmingą žmonių veiklą daugiakultūrinėje aplinkoje (Heejong, Shelley 2010).

Žodis *tarpkultūrinis*, dažnai keičiama į pavadinimą „skirtingų kultūrų“ arba „daugiakultūrinis“. Tai reiškia, kad dabartinėje visuomenėje šios sąvokos naudojamos įvardinti bendravimą su skirtingais žmonėmis. Žmonės atsakingi už vaikų auginimą, ugdymą, turi išmanyti svetimų kultūrų specifiką ir prireikus jomis vadovautis. Ši tolerancija turi vyrauti šeimos aplinkoje, ugdymo įstaigoje, visuomenėje. Šiuo atveju, gyvenant daugiakultūrinėje visuomenėje yra labai svarbu samprotavimas apie kultūrinius skirtumus ir vadovautis žiniomis. V. Gudonienė (2013) išskiria kompetencijas tarpkultūriškumo prasme į kelias: *tarpkultūrinę kompetenciją* ir *tarpkultūrinę komunikaciją*. Tarpkultūrinę kompetenciją ji apibūdina kaip žmogaus gebėjimą gyventi, dirbti aplinkoje, kuri yra įvairialypė kultūrų prasme. Tarpkultūrinė komunikacija, pasak autorės, turėtų apimti visas būtinas tarpkultūrinės ir papildoma - komunikacijos kompetencijas. Žvelgiant į šią sampratą bet kokia vaikų grupė mokykloje jau gali būti laikoma daugiakultūrine. Pasak A. Simoniukštytės (2015), gebėjimas matyti kultūrinę įvairovę, galimą kultūros reikšmę ugdytiniui, konfliktus, kurie kyla skirtingų kultūrų pagrindu, daugiakultūrinėje grupėje yra įvardijamas „kultūriniu sąmoningumu“. I. Kasner (1999), išskyrė tris pagrindinius kultūrinio sąmoningumo lygmenis:

- Kultūrinis formalumas (*angl. cultural conventions*). Šiai grupei priskiriama pasisveikinimai, atsisveikinimai, kreipiniai, padėka, komplimentų sakymas jų priėmimas, kartu su gestais, mimikomis, akių kontaktais, prisilietimais ir t.t.
- Socialines mandagumo formas (*ang. Social amenities*). Šiai grupei priskiriama pagyrimai, atsisakymai, įsakymai, skundai ir t.t.
- Konotacijas (*ang. connotations*). Šioje grupėje *susilieja kalba kartu su kultūra. Išryškėja kultūriniai skirtumai.*

Pasak Gayle-Evans G. (2004), pedagogai turėtų įtraukti kuo daugiau skirtingų grupių į ugdymo procesą, apie jas pasakoti vaikams, tam, kad vaikams suformuoti pozityvų požiūrį. Todėl, aišku, kad

išsiugdžius aukštą tarpkultūrinės kompetencijos lygį – galima tikėtis aukšto kultūrinio sąmoningumo išsiugdymo (Mažeikienė, Loher, 2008).

Galima teigti, kad daugiakultūriškumo samprata yra labai plati, apimanti visumą žmonių skirtumų, kurie išryškėja komunikuojant vieniems su kitais. Daugiakultūriškumo suvokimas tarp žmonių plėtėsi ir imtasi spręsti skirtingų kultūrų sugyvenimą kartu. Daugiakultūriškumas yra skirtingai vartojama sąvoka, kuri taip pat skirtingai suvokiama įvairiose pasaulio vietose. Daugiakultūriškumas suprantamas vis plačiau ir daugiakultūrizmas yra neišvengiama, ilgalaikė šio pasaulio ateitis (Parekh, 2005). Šiandien pripažįstama, kad daugiakultūrinis aplinkos suvokimas, jos atpažinimas ir toleravimas yra sėkmingas įvairių grupių žmonių bendradarbiavimas ir komunikacija. Sklandų bendradarbiavimą tarp kultūrų ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje lemia pedagogo tarpkultūrinė kompetencija. Tai rodo, kad pirmiausia yra svarbu įgyti žinių apie kitas kultūras ir darbą su įvairiomis kultūromis, atpažinti skirtingų kultūrų požymius, kurie pasireiškia būdami bendroje erdvėje ir tik tuomet, kai vaikai gauna tikslingą daugiakultūrinį ugdymą – galima tikėtis sklandaus kultūrų bendradarbiavimo ir susikalbėjimo.

1.2. Daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės požymiai

Gimęs vaikas patenka į aplinką, kurioje žmonės jau gyvena savo sutartomis taisyklėmis. Anot I. Statkevičienės (2015), augančiam vaikui tenka iš vienokios bendruomenės pereiti į kitą. Tuo metu, kai vaikai iš šeimos išeina į darželį, jie turi išmokti prisitaikyti ir paisyti kitų taisyklių ir susipažįsta su įvairesniu pasauliu. Kaip pavyzdį autorė pateikia: „*Elkis taip, kaip norėtum, kad su tavimi elgtųsi; būk drąsus; būk rūpestingas, saugok save ir kitus, gerbk kito nuomonę, net jei ji kitokia nei tavo...*“ Autorės teigimu, reikalinga sudaryti sąlygas vaikams patirti, kokios būna pasekmės, jei taisyklių yra laikomasi ir jei nesilaikoma. Su šia patirtimi vaikams formuojasi suvokimas, apie taisyklių svarbą ir skirtumus juos supančioje aplinkoje. Tai rodo, kad auklėtojai atitenka įvairaus *mąstymo vaikai, su įvairiais taisyklių, aplinkos sąvokų ir kitų suvokimu*. Kiekvienas vaikas, kuris atėjo iš kitos šeimos, jis jau atsineša savo *kitonišką kultūrą* į bendrą vaikų grupę. Daugiakultūrinė grupė yra vieta, kurioje galima patirti ne tik save ir savo kultūrą, bet ir santykį su kitais, jų kultūromis (Szerlag, 2017). Kiekvienas, išmokęs bendrųjų gyvenimo taisyklių iš tėvų, ateina su *savo žiniomis* į darželio grupę, kur su mokytojo pagalba įgauna žinių, patirties apie taisyklių svarbą, socialinių įgūdžių.

Tiek ugdymo įstaigoje, tiek šeimoje, svarbu padėti vaikams prisitaikyti vieniems prie kitų, padėti jiems suprasti, kodėl vieni vaikai skiriasi nuo kitų ir kaip elgtis su skirtumais. Mokytojai negali likti abejingi ir turi padėti vaikams prisitaikyti prie vis didėjančių pokyčių, kitokio draugų rato, kitos kalbos, kitokių papročių ir įsitikinimų, valgymo įpročių, elgesio, raidos sutrikimų, socialinio lygmens (*Romų vaikai, socialinės rizikos šeimos ir t.t.*). Vaiko aplinka turi sukurti jam saugią erdvę, kurioje

jis galės jaustis laisvai ir nevaržomas ir ugdytis supratingumą kitų atžvilgiu. Tokių ypatumu nepaisymas ir neatsižvelgimas kaip, *grįžusių vaikų iš užsienio, romų tautybės vaikai, kitų kultūrų vaikai, kitų religinių įsitikinimų, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų dėl nepalankių gyvenimo sąlygų, dėl to, kad auga socialinės rizikos šeimose* – tokiems vaikams kyla grėsmė atsidurti už mūsų švietimo ribų (Šeibokienė, 2015).

Švietimo sistemos dėmesys daugiakultūriniais skirtumams yra svarbi socialinės kaitos priemonė (Reingardė, Vasiliauskaitė, Erentaitė, 2015). Šiandien yra teigiama, kad visiems vaikams, nepaisant jų *ekonominė padėtis, amžiaus, lyties, kultūrinio suvokimo, mąstymo, mitybos įpročių, kalbos, odos spalvos, specialiųjų ugdymosi poreikių* ir pan. – turi būti taikomas pilnavertis ir vienodai prieinamas ugdymo(si) procesas. 2018-2019 metų, Švietimo valdymo informacinės sistemos (2019) duomenimis, Lietuvoje nustatyti *20 899 vaikai*, kurie turi *specialiųjų ugdymosi poreikių* ir lanko ikimokyklinės ugdymo įstaigas.

Specialieji ugdymosi poreikiai (SUP) – kai mokiniui reikalinga didesnė mokytojo pagalba, vadinasi, toks mokinys turi specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus talentus ir gabumus).

„Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupės nustatomos ir jų specialieji ugdymosi poreikiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius švietimo ir mokslo ministro, sveikatos apsaugos ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka“ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011), 14 straipsnis. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūros ataskaitos, 26 straipsnis apibrėžia, kad remiantis ES teisės aktais ir politikos priemonėmis turi būti padedama užtikrinti visapusišką vaikų su SUP įtrauktį. Vadinasi mokytojas, turi atsižvelgdamas į bet kokius vaiko kitoniškumus užtikrinti jam kokybišką ugdymą pasitelkdamas specialistų pagalbą ir konsultacijas. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros ataskaita (2014), p. 8, nurodo :

- Teikti pagalbą bendro ugdymo įstaigoms, pasitelkiant išteklių centrus ir specializuotus pagalbos centrus, jog būtų išlaikytos specialistų žinios bei įgūdžiai;
- Užtikrinti ankstyvą intervenciją ir įveikti bet kokias laikinas mokymo(si) kliūtis;
- Siekiant kurti lanksčias ugdymo(si) bendruomenes, mokyti visus vienoje vietoje;
- Šviesti ugdymo įstaigų vadovus, pedagogus;
- Dirbti su tėvais, juos konsultuojant;
- Užtikrinti tolesnį pagalbos teikimą, pereinant iš mokyklos į tolesnio mokslo etapą.

Rengiant priimti daugiakultūrines grupes ir jas ugdyti, matoma, kad svarbus yra įtraukusis ugdymas ir pasiruošimas jam. Tai reiškia, kad mokytojas turi būti pasiruošęs tokiam darbui ir priimti įvairiausių kultūrinius aspektus ir juos suprasti. Keletą kultūrinių skirtumų skirtingais aspektais

pateikia J. Bielskienė, L. Duoblienė, E. Tamulionytė, Tolerantiško jaunimo asociacija (2012). (1 lentelė).

1 lentelė

Kultūrinių skirtumų apibūdinimas skirtingais aspektais

KULTŪRINIS ASPEKTAS	APIBŪDINIMAS
Rasinės ir tautinės įvairovės aspektas	Susitapatinimas su tauta; Priklausymas nuo istorijos; Naratyvas – komunikacijos veiksnys, sujungiantis praeities įvykius, dabartį ir įsivaizduojamą ateitį; Santykis tarp savo ir kito tapatumo.
Religinis įvairovės aspektas	Laisvas apsisprendimas, kuo tikėti; Kiekvienas gali rinktis kokią religiją išpažinti ir jam turi būti suteikiamos teisės atitinkamai grupei priklausyti; Nėra europinio ar tarptautinio standarto, todėl religijoms atsiranda vis daugiau įvairovės; Naujos religingumo formos; religinio ugdymo ypatumai, dvasinis, tarpreliginis, tarptikybiniis ugdymas.
Lyties aspektas	Lyties diskriminavimas (<i>kalbant apie visus žmones vartojama vyriškosios giminės įvardis; moters vaidmuo ne toks reikšmingas kaip vyro; moteris silpnoji lytis; mergaičių orientavimas tik į šeimą, vaikų auginimą ir auklėjimą, o berniukų į fizinį, vadovaujantį, intelektualinį darbą; moteris laikoma ekonomiškai priklausoma nuo vyro; moterys prisiima didesnę atsakomybę už vaikų auklėjimą</i>) Tolerancija kitos lyties įvairovei (<i>aukšta(s), stora(s), stiprus(i), silpna(s), gražus(i)</i>).
Socialinis aspektas	Skirtingas socialinės lygybės suvokimas; Skirtingų socialinių lygių vaikai vienoje grupėje; Ne visiems vaikams suprantama kalba ; Moksleivių nepasitikėjimas savimi; Vaikų reitingavimas ir grupavimas; Pedagogų ir mokinių konfliktai dėl pedagogų įsitikinimų savo pozicija.

Žvelgiant į pateiktus apibrėžimus – galima matyti, kad yra daug aspektų prie kurių mokytojui tenka prisitaikyti ir toleruoti. Aišku, kad mokytojo nuolatinis žinių tobulinimas yra tiesiog būtinas, kadangi jis visuomet turi būti pasiruošęs į savo grupę priimti ugdytinį su visais jo SUP.

I. Statkevičienė (2015), savo straipsnyje, pateikia pavyzdį, kuris apibūdina daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę. Kaip pavyzdį autorė pateikia vieno Belgijos darželio grupę, kurioje ugdomi 26 vaikai, 4-5 metų. Vaikų tautybės: portugalė, du indai, ukrainietis, rusė. Darželio grupę nemaža tautinė ir rasinė įvairovė, kuri užtikrina įdomų ir kitonišką vaikų ugdymą(si). Pasak šios grupės auklėtojos, yra daug temų, kuriomis galima kalbėti, diskutuoti ir iš daug ko mokytis. Vaikai mokosi save atpažinti ir išskirti iš kitų, bendrauti su kitokiais visiškai nepabrėžiant kito kitoniškumo, atrasti kitų stiprybes, įdomybes, ginčytis, diskutuoti, tartis drauge. Tam kad šios grupės vaikai visi jaustųsi savi, nepaisant to, kalba jie ar ne valstybine kalba, auklėtoja stengiasi užsirašyti ir išmokyti svarbiausias frazes ta kalba. Tai sukuria vaikams saugumo ir savitumo jausmą grupėje. Tiek

Lietuvoje, tiek visame pasaulyje vis labiau yra gilinamasi į kokybišką vaikų mokymą(si), nepaisant jų tautybės ar SUP. G. Šeibokienė (2013), remdamasi L. Denick atliktais tyrimais teigia, jog vaikas turi gyventi dvigubos socializacijos sąlygomis, prisitaikant prie skirtingų institucijų: *šeimos ir ikimokyklinės įstaigos*, kuriose vyrauja skirtingos aplinkos, skirtingos ugdymo organizavimo formos teigimu, būtent ankstyvasis ir ikimokyklinis amžius yra labai svarbus, kadangi šiuo metu formuojasi žmogaus asmenybė, šiame tarpsnyje vaikai supranta savo tapatybę atsižvelgdami į juos supančią aplinką. Daugiakultūrinei ugdymo svarbai pritaria taip pat ir W. T. de Melendez, V. O. Beck (2010), kurie teigė, kad ankstyvajame amžiuje būtina pradėti daugiakultūrinį ugdymą, nes tai yra ypatingai imlus vaikams laikotarpis, o vėliau šis ugdymas tik sustiprinamas.

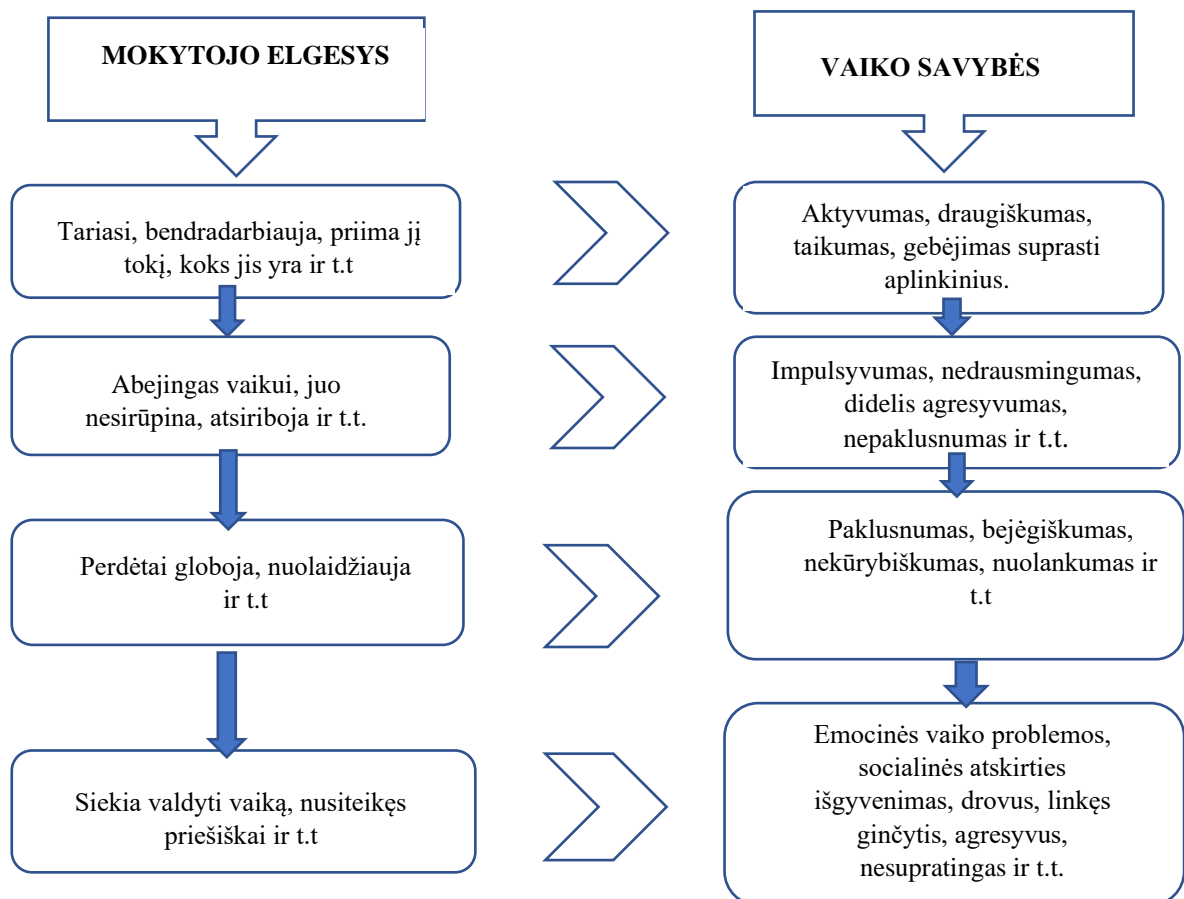
Socializacija – procesas, kurio metu vaikai įgyja ypatingą savimonės identiteto pojūtį. Socializacijos procesai itin svarbūs kūdikystėje ir vaikystėje, tačiau tam tikru mastu jie trunka visą gyvenimą (Giddens, 2005).

Todėl tampa aišku, kad daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės požymiai yra labai įvairūs ir juos traktuoti galima plačiai. Daugiakultūriškumas apima psichologinius, fizinės raidos, prigimties, socialinius ir kitus aspektus. Mokytojui, tenka didelė atsakomybė ir pareiga – atpažinti daugiakultūrinės grupės bruožus ir juos teisingai derinti tarpusavyje nepažeidžiant vaiko prigimtinių teisių į ugdymą. Tai rodo, kad labai svarbios yra mokytojo kompetencijos ir vaikų daugiakultūrinis ugdymas, kurio dėka, vaikai ugdydamiesi grupėje su skirtingų kultūrų, poreikių vaikais - ugdomi tolerancija įvairovei, neišskirdami jų kaip blogesnių savo fiziniais ar protiniais sugebėjimais. Tokiam kultūrų susikalbėjimui ir toleravimui ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje labai svarbus yra mokytojas, todėl jam tenka įvairiausi iššūkiai, dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe.

1.3. Mokytojo vaidmuo dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje ir jam kylantys iššūkiai

Mokytojas, dirbantis šiuolaikinėje ugdymo įstaigoje, turi pripažinti tautinę, rasinę, religinę toleranciją, žinoti, kokios yra žmogaus ir piliečio laisvės, teisės ir pareigos bei gebėti jas užtikrinti pagal savo galimybes. Pasak R. Čiužas, (2013), mokytojas turi pasižymėti pilietine sąmone, turėti savo poziciją, būti aktyvus, išmanyti humanistinės demokratinės ir pilietinės visuomenės formavimosi prielaidas bei demokratinės visuomenės, valstybės funkcionavimo principus ir gebėti juos vertinti. Negana to, šiandien mokytojui tenka atsakomybė priimti visus vaikų kitoniškumus ir juos išnaudoti teigiamai ugdymo tikslams. Skirtingų žmonių asmeninės ir kultūrinės patirtys verčia atsižvelgti į kitokią patirtį, prie jos taikytis, dažnai pedagogas priverstas keisti švietimo turinį ir metodus tam, kad mokymosi struktūra būtų suprantama ir komfortiška visiems ugdytiniams.

O. Monkevičius, V.S. Glebuviienė, M. Jonilienė, A. Mazolevskienė, A. Galkienė, V. Gevorgianienė (2015), pastebi, kad šeimų lūkesčiai ikimokykliniam vaikų ugdymui yra taip pat nevienodi. Vieni tikisi, kad jų vaikas būtų kokybiškai ugdomas, o kiti nori, kad būtų labiau atsižvelgiama į vaiko prigimtines savybes, talentus, gabumus. Yra tėvų, kurie labiau nori, kad jų vaikas būtų mylimas ir gerai jaustųsi, galiausiai yra tėvų, kurie nori, kad jų vaikui būtų pagelbėta įveikiant socialines ir pažinimo problemas. Pritariama, kad vaiko ugdymosi procese svarbią vietą užima jo santykis su ikimokyklinio ugdymo mokytoju. Jei vaikas jaučiasi suprastas, jų santykiai yra teigiami, vaiko ugdymas tampa daug sėkmingesnis. Vadinasi, pedagogo bendravimo stilius gali daryti didelę įtaką jo asmenybei (1pav). Mokytojo elgesio įtaka vaiko asmens savybėms aprašė O. Monkevičienė, V. S. Glebuviienė, A. Valantinas, V. Sičiūnienė (2015), jos pavaizduotos 1 paveiksle.

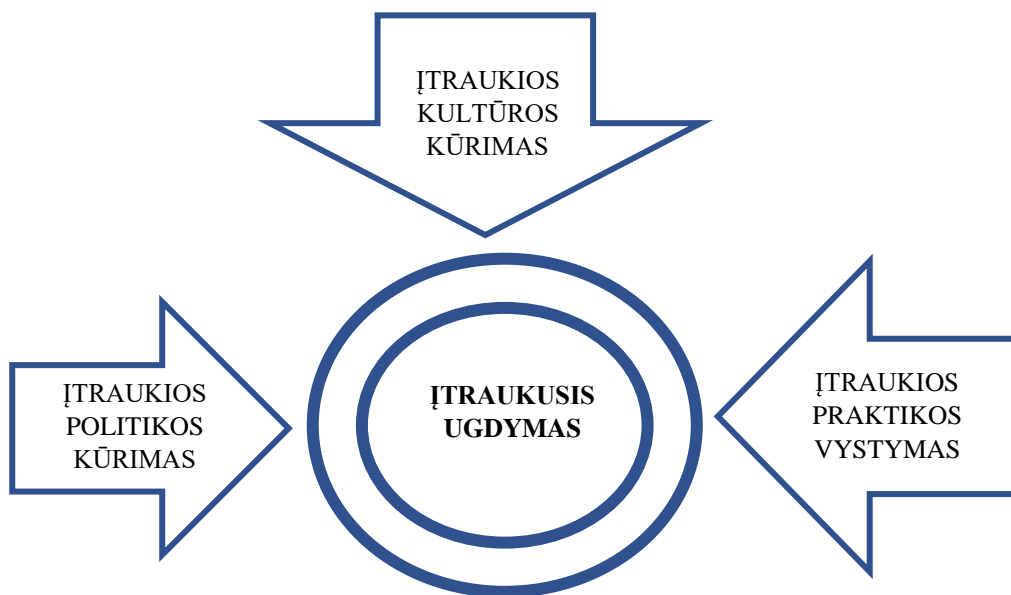

1pav. Mokytojo elgesio įtaka vaiko asmens savybėms. Sudaryta darbo autorės

Iš 1 paveikslo galima matyti, kad mokytojo elgesys tiesiogiai daro įtaką vaiko asmens savybėms, kurios vėliau atsiskleidžia grupėje, o taip pat ir namuose. Kaip teigia O. Monkevičienė, V. S. Glebuviienė, A. Valantinas, V. Sičiūnienė (2015), šioms savybėms daryti įtaką gali ir toks tėvų elgesys. Vadinasi, tiek mokytojai, tiek tėvai pastebėję neigiamas vaiko savybes ar elgesį grupėje, turėtų stebėti ir keisti savo elgesį su vaiku. Tokiu atveju geriausia kreiptis į švietimo pagalbos specialistus tikslios konsultacijos ir gilesnio vaiko elgesio motyvų nagrinėjimo. Mokytojas

šiandieninėje ugdymo įstaigoje turi prisitaikyti ir kontroliuoti ir savo elgesį tam, kad bendravimas ir mokymosi procesas su ugdytiniais būtų sklandus. Tai reiškia, kad mokytojas turi vadovautis įtraukiojo ugdymo koncepcija ir sukurti ugdymo įstaigoje aplinką, kuri būtų skirta visiems. Kaip teigia J. Kuncienė (2018), tai padaryti ne tiek įtraukiant įvairias mažumas į daugumos ugdymo(si) įstaigą, kiek formuojant iš principo naują, socialinę ir kultūrinę prasmę įvairių ugdymo įstaigą, kurios tikslas yra visavertis vaikų dalyvavimas ugdymo procese, atsižvelgiant į pačių vaikų poreikius ir galimybes, o ne bendrus standartus.

Kalbant apie grupes, kuriose ugdomi SUP turintys vaikai, galima sakyti, kad požiūris į tokius vaikus yra pasikeitęs, taip pat pasikeitęs ir jų dalyvavimas viešojoje erdvėje. Tokių vaikų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigose tampa vis labiau būtinas (J. Kunsienė, 2018). Vaikų skirtumų pasekoje pasireiškia įtraukiojo ugdymo svarbumas, kuris siejamas su noru būti pripažintam, priimtam, vertinamam. Toks ugdymas lemia teigiamus pokyčius bendravime su kitais asmenimis. Išskiriamos trys įtraukiojo ugdymo dimensijos.

2 pav. Įtraukiojo ugdymo dimensijos. Tony Booth ir Mel Ainscow (2002, p.12). Parengta darbo autorės

Iš 2 paveiksle pateiktų trijų įtraukiojo ugdymo dimensijų matome, kad mokytojui tenka atsižvelgti į įtraukiojo ugdymo politiką, kurią diktuoja valstybė, kurti įtraukiamam ugdymui palankią aplinką savo ugdymo procese ir ją vystyti praktikoje.

Įtraukusis ugdymas - procesas, užtikrinantis kokybišką ugdymą(-si) visiems jo dalyviams, kai atsižvelgiama į kiekvieno mokinio, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčius, ugdymosi poreikių ypatumus, pagalbos ir paslaugų reikmes, užkertantis kelią „iškristi“ iš švietimo sistemos (Aidukienė, 2014). Skirtingos vaikų savybės yra laikomos teigiamos ir neigiamos. Vaikas, kuris kitų požiūriu yra

laikomas turintis nukrypimų – pripažįstamas pavyzdžiui, neįgaliuoju, turinčiu mokymosi sunkumų, specialiųjų ugdymosi poreikių ir pan. (Emanuelsson, 2013). Ne retai pasitaiko vaikų, kurie ypatingai gabūs ir pasižymi dideliu kūrybiškumu, greitai atlieka užduotis, linkę išbandyti vis naujas mokymosi formas, jaučiasi mažai pastebėti, sulyginti su kitais vaikais. Yra aplinkybių, kuomet vaikas yra pavyzdžiui kitatautis ir tuomet mokytojui ugdymo procesą tenka derinti kitaip. Tokiu atveju reikalingos ir tarpkultūrinės žinios, kurios skatintų kultūrinį susikalbėjimą grupėje. „Tarpkultūrinė kompetencija pasižymintis pedagogas savo veikloje nesivadovauja išankstinėmis nuostatomis ar medių kuriamais stereotipais, ir nerūšiuoja vaikų į „saviškius“ ir „ne saviškius“, kokie tie „savumo“ kriterijai bebūtų (Simoniukštytė, 2015).

Taigi, mokytojo vaidmeniui atitenka didžiulis krūvis ir įvairovė. Daugiakultūrinė ikimokyklinio amžiaus vaikų grupė, su skirtingais ugdymosi poreikiais, ekonomine padėtimi, amžiumi, lytimi, kultūrinio suvokimu, mąstymu, mitybos įpročiais, kalba ir kt. Visi šie skirtumai atkeliauja pas vieną pedagogą, kuriam tik žinių gautų studijų, metu greičiausiai nepakanka. Todėl mokytojo kvalifikacijos tobulinimas, nuolatinis žinių gilinimasis ir bendradarbiavimas su kolegomis yra privalomas, tam kad kūrybiškai ir tolerantiškai ugdyti grupę vaikų, kurie yra kupini skirtumų ir stengtis išpildyti įvairiausių tėvų lūkesčius. Mokytojo pareigas reglamentuoja Lietuvos Respublikos Švietimo 2011 m. kovo 17 d. įstatymo, 49 straipsnis, kuris nurodo:

- 1) užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą;
- 2) ugdyti tvirtas mokinių dorovės, pilietines, tautines ir patriotines nuostatas, pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui laiduoti mokinių asmenybės galių plėtotę, suprantamai ir aiškiai, taisyklinga lietuvių kalba perteikti ugdymo turinį, kai teisės aktais nustatyta, kad atitinkamas ugdymo turinys perteikiamas lietuvių kalba;
- 3) laikytis švietimo įstaigų nusistatytų etikos normų ir švietimo įstaigos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų;
- 4) tobulinti savo kvalifikaciją;
- 5) ugdyti remdamasis mokinių gebėjimais ir polinkiais, stiprinti mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais, suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti jiems dalyko programą, turinį, metodus;
- 6) nešališkai vertinti mokinių mokymosi pasiekimus ir nuolat juos informuoti apie mokymosi pažangą;
- 7) mokyklos nustatyta tvarka informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaiko būklę, ugdymo ir ugdymosi poreikius, pažangą, mokyklos lankymą ir elgesį;
- 8) bendradarbiauti su kitais mokytojais, kad būtų pasiekti mokymo tikslai;
- 9) gerbti mokinį kaip asmenį, nepažeisti jo teisių ir teisėtų interesų;

10) vykdyti kitas Profesinio mokymo, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymų nustatytas pareigas (LR Švietimo įstatymas, 2011, 49 straipsnis).

Žvelgiant į valstybės nustatytas pareigas mokytojui – matoma, jog mokytojui tenka daug privalomų pareigų siekiant užtikrinti kokybišką ugdymą mokiniams. Ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę išryškėja įtraukiojo ugdymo poreikis. Įvairios asmenybės, mišraus amžiaus grupės, rasės, kalbos, lyties, mokymosi gabumai ir k.t. apsunkina mokytojo darbą ir priverčia nuolatos gilinti žinias ar net ieškoti pagalbos, konsultuojantis su švietimo pagalbos specialistais. Galima pastebėti, kad mokytojo pareiga yra ne tik profesionaliai ugdyti savo ugdytinius, tačiau ir patarti kitiems. Jam glaudžiai tenka bendradarbiauti ne tik su tėvais, kurių lūkesčiai į vaiko ugdymą būna labai skirtingi, bet ir su švietimo pagalbos specialistais, kurie geba įvertinti grupėje esančius specialiuosius ugdymosi poreikius, psichologinius sutrikimus, socializacijos problemas ir k.t. Kitaip tariant, mokytojas šiuolaikinėje ugdymo įstaigoje kasdien susiduria su įvairiausiai iššūkiams, nuo valstybės įsakymų, kuriais turi vadovautis ir juos vykdyti kasdieninėje veikloje, iki tiesioginio bendravimo, prisitaikymo, veiklų individualizavimo, kompetencijų tobulinimo ir bendradarbiavimo su visa už vaiko ugdymą atsakinga aplinka.

1.4. Mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybės, dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje

Mokytojui dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe kyla daug klausimų, kuriuos atsakyti ar išspręsti vien ikimokyklinio mokytojo kompetencijų neužtenka. Tokiais atvejais pasitelkiami švietimo pagalbos specialistai, kurie ikimokyklinėje ugdymo įstaigose dirba gerindami vaikų, mokytojų, tėvų, mokyklos bendruomenės ugdymosi erdvę. Pasak specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro (2011), visuomenėje, patiriančioje globalizacijos pasekmes, mokymosi problemos tampa vis sudėtingesnės, dėl to problemoms spęsti nebeužtenka vieno specialisto kompetencijos, pastangų ir pagalba turi būti *kompleksinė*. Tokia pagalba (kompleksinė) - apima visos mokyklos bendruomenės, specialistų, mokytojų pastangas – siekiant veiksmingo ugdymo(si).

D. Martišauskienės, K. Trakšelio (2017) teigimu, švietimo organizacija atsižvelgdama į savo misiją, filosofiją, tikslus ir strategiją, reaguodama į visuomenės socialinius užsakymus, vaikų, tėvų, vidinius poreikius yra įgaliota teikti edukacines ir socialines paslaugas (2 lentelė).

Švietimo organizacijų teikiamos paslaugos D. Martišauskienė, K. Trakšėlys, 2017. Parengta darbo autorės.

Edukacines	Socialines
<ul style="list-style-type: none"> ○ Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo; ○ Socialinės atskirties integracijos; ○ Tėvų švietimo; ○ Profesinio orientavimo; ○ Pedagoginės-psichologinės pagalbos ○ Individualizavimo; ○ Asmens ugdymo ir fizinių bei dvasinių galių plėtojimo; ○ Švietimo pagalbos: psichologinė, specialiąją pedagoginę, specialiąją (mokytojo padėjėjo, gestų vertėjo), socialinę- pedagoginę (logopedo, spec.pedagogo, tiflopedagogo, surdopedagogo). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vaikų teisių apsaugos; ○ Vaikų sveikatingumo; ○ Vaiko globos ir priežiūros; ○ Maitinimo; ○ Pavežėjimo; ○ Prevencinio darbo.

Teikiant šias paslaugas yra tikimasi mažinti socialinę įtampą tarp skirtingų socialinių grupių žmonių ir lygiavertiškai įtraukti visus mokinius, nežiūrint į jų gabumus ir socialinę padėtį. „Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą atlieka *Vaiko gerovės komisija*. Mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertina *Pedagoginė psichologinė tarnyba* ir specialųjų ugdymąsi skiria Pedagoginės psichologinės tarnybos vadovas, atskirais atvejais – mokyklos vadovas su tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimu švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka“ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011), 14 straipsnis.

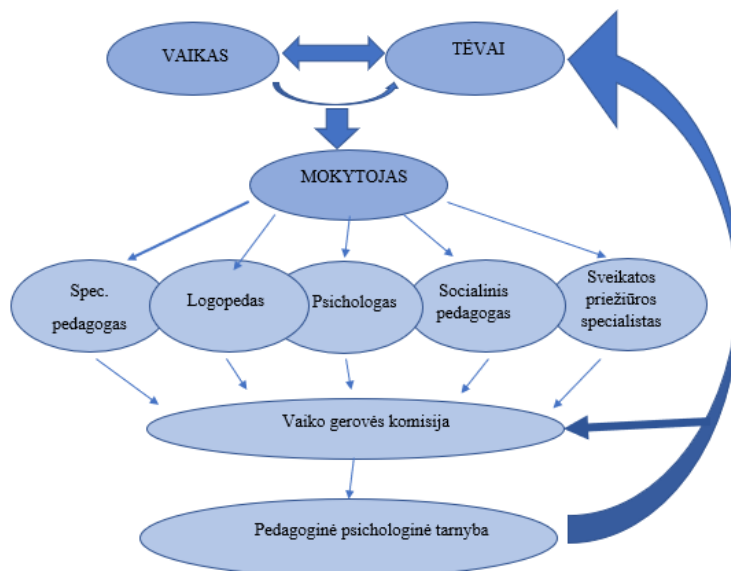
Vaiko gerovės komisijos tikslas – užtikrinti saugią, jaukią, darnią aplinką ugdymo įstaigoje. Šios komisijos specialistai (mokyklos direktorius arba pavaduotojas ugdymui, socialinis pedagogas, psichologas specialusis pedagogas, logopedas, sveikatos priežiūros specialistas, klasių vadovai, mokytojai), darželiuose pradėjo veikti nuo 2011 metų. Dėl iškilusių vaiko problemų mokykloje, pirmiausia tėvai aptarti tai turi su mokytoju, ugdymo įstaigos psichologu, socialiniu pedagogu, specialiuoju pedagogu ar logopedu. Jei problemai spęsti reikia specialistų komandos pagalbos, kreipiamasi į vaiko gerovės komisiją (Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras, 2016).

Vaiko gerovės komisija teikia šias paslaugas:

- *Rūpinasi psichologiškai ir fiziškai saugios aplinkos mokykloje kūrimu;*
- *Rūpinasi mokinių mokymosi sėkme;*
- *Nagrinėja mokinių menkos motyvacijos, nesėkmingo mokymosi priežastis, teikia tėvams ir mokytojams rekomendacijas.*

- Padeda spręsti mokinių tarpusavio santykių, pedagogų ir mokinių santykių problemas, siūlo pedagogams būdus šiems santykiams gerinti;
- Analizuoja vaikų elgesio taisyklių pažeidimus mokykloje, smurto, patyčių, žalingų įpročių, teisėtvarkos pažeidimų atvejus, ieško šių problemų sprendimo būdų;
- Analizuoja vaikui paskirtos minimalios ar vidutinės priežiūros priemonės vykdymą;
- Atsitikus netikėtam skaudžiam įvykiui, teikia psichologinę pagalbą mokyklos bendruomenės nariams;
- Organizuoja prevencijos, sveikatos stiprinimo programų įgyvendinimą mokykloje;
- Pataria mokyklos vadovui, kaip geriau organizuoti socialinę paramą – mokinių maitinimą, aprūpinimą mokinio reikmenimis, mokinių vežimą į mokyklą, mokinių sveikatos priežiūrą.
- Vertina specialiuosius mokinių ugdymosi poreikius, teikia siūlymų ir rekomendacijų tėvams, mokytojams, mokyklos administracijai dėl ugdymosi aplinkos pritaikymo, specialistų pagalbos, ugdymo programų, specialiųjų mokymo ir techninės pagalbos priemonių naudojimo, siekdama sudaryti mokiniams optimalias sąlygas. Jei būtina, siūlo tėvams, kad vaiko specialieji ugdymosi poreikiai būtų įvertinti savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos.
- Teikia informaciją tėvams ir kitiems mokyklos bendruomenės nariams apie šveitimo pagalbos teikimo galimybes mokykloje ir už jos ribų.

Šių paslaugų teikimas ir bendradarbiavimas, padeda lengviau mokytojui kurti tikslingą, ugdymosi procesą mokiniams, kuriems reikia papildomos pagalbos. Mokytojo konsultavimasis su švietimo pagalbos specialistais padeda atsižvelgti ir įvertinti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. Specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio vertinimo eiga nurodyta 3 paveiksle.

3pav. Specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio vertinimo dalyviai ir eiga. Paveikslas sudarytas darbo

autorės

Paveiksle pavaizduotas trijų lygmenų pedagoginės psichologinės pagalbos modelis, kuris yra teikiamas šalyje. Jį realizuoja šios institucijos: vaiko gerovės komisija, pedagoginės psichologinės tarnybos, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Kalbant apie lygmenis, jie yra skirtomi į tris:

1. *Pirmasis lygmuo* – švietimo įstaigų *vaiko gerovės komisijos*, kurios atlieka vaikų turinčių SUP pirminį įvertinimą, suteikia pirminę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, socialinę pagalbą mokiniams jų artimiausioje aplinkoje, metodinę pagalbą (mokytojams, tėvam), analizuoja teikiamas švietimo pagalbos mokiniui veiksmingumą.
2. *Antrasis lygmuo* – pedagoginės psichologinės tarnybos, kurios suteikia pagalbą mokiniui, jo tėvams, mokytojui ir mokyklai, teikiant psichologinę, socialinę pedagoginę, švietimo informacinę pagalbą mokiniams. Taip pat, specialiąją pedagoginę pagalbą SUP turintiems asmenims. Informacinę ekspertinę ir konsultacinę pagalbą tėvams veikia mokykloms. Psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą mokykloms, kuriose nėra švietimo pagalbos specialistų.
3. *Trečiasis lygmuo* – specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, kurio tikslas – tobulinti specialiosios pedagoginės, specialiosios psichologinės ir socialinės pedagoginės pagalbos teikimo sistemą šalyje.

Pasak D. Martišauskienė, K. Trakšėlys (2017), sąveikaudami mokytojai ir specialistai veikia vaikus. Mokytojai yra tie asmenys, kurie grupėje greičiausiai gali pastebėti SUP ir kreiptis reikiamos pagalbos tam, kad nenukentėtų vaiko ugdymo(si) procesas.

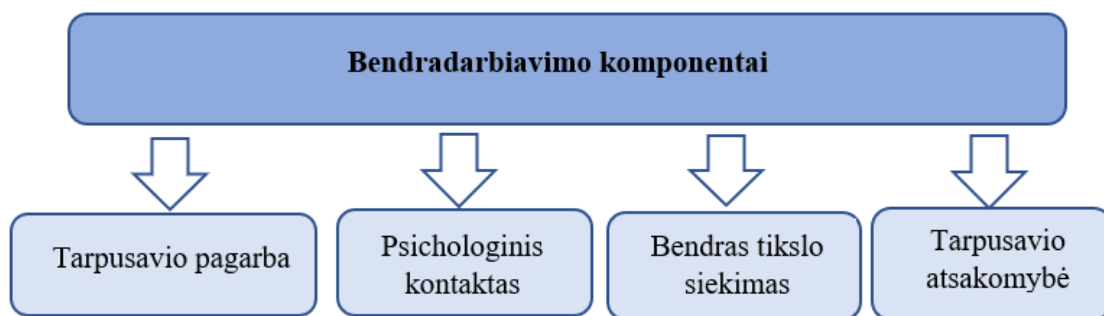
Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros (2009) teigimu, pagrindinė mokykloms ir mokytojams kylanti problema – atskirti mokinius, kuriems reikalinga tik kalbinė pagalba nuo tų, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad bendradarbiaudamas turi vykti ir su tėvais, norint išsiaiškinti vaiko esamą situaciją, nustatyti reikiamos pagalbos svarbą vaikui ir tuomet, spręsti kaip ugdyti vaiką, kuriam tam tikrų sunkumų yra sunku ugdytis ikimokyklinio ugdymo grupėje. Anot I. Zalenskienės, M. Kvederavičiūtės, (2017), atvykstančios šeimos ir tose šeimose augantys vaikai ir jaunuoliai, ypač nepilnamečiai, turi edukacinių poreikių, tačiau stinga šių poreikių identifikavimo ir jų tenkinimo galimybių patirties analizės. Todėl yra didelė tikimybė, kad tokie vaikai gali būti socialiai atsiskyrę. O tai nulemtų jų socialinį, kultūrinį uždaramą, pilietinį aktyvumą, taps lemtinga sėkmingos integracijos kliūtimi. Vadinasi ugdymo įstaigose yra labai svarbūs kiekvieno specialisto kompetencijų sugebėjimai, kurie padėtų išspręsti įvairias problemas.

- *Psichologo*, kuris sprendžia vaiko asmenybines, bendravimo problemas, vertina SUP. Moko sėkmingai įveikti sunkumus, tinkamai prisitaikyti visuomenėje. Konsultuoja mokytojus ir tėvus.

- *Specialiojo pedagogo*, kuris teikia specialiąją pedagoginę pagalbą: mokiniams turintiems raidos ir sensorinių negalių, fizinių negalių, kurių kilmė biologinė; mokiniams turintiems sutrikimų (skaitymo rašymo, matematikos ir t.t.); mokiniams, kuriems kyla mokymosi sunkumų (kai nepalanki aplinka mokytis, sunkumai įsisavinant Bendrojo ugdymo programą). Taip pat, specialusis pedagogas atlieka pradinį vaiko vertinimą.
- *Logopedas* – teikia pagalbą mokiniams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Jis vertina mokinių kalbos raidą, nustato kalbos sutrikimus ir juos šalina. Taip pat konsultuoja vaiko mokytojus ir tėvus sutrikimo prevencijos klausimais.
- *Surdopedagogas* – teikia pagalbą vaikams, kurie turi klausos sutrikimų, ir konchlearinių implantų (med. Priemonė, padedanti girdėti vaikams). Surdopedagogas lavina vaiko klausos negalią turinčių mokinių tartį, komunikacinius gebėjimus, organizuoja įvairias veiklas (regimojo, girdimojo suvokimo), teikia metodinę pagalbą mokytojams ir tėvams.
- *Tiflopedagogas*- teikia pagalbą vaikams turintiems regos sutrikimų, lavina regėjimo funkcijas, diegia regėjimo suvokimo, pažintinės veiklos, orientacijos ir judėjimo aplinkoje įgūdžius. Nustato SUP. Teikia metodinę pagalbą tėvams, mokytojams.
- *Socialinis pedagogas*- atstovauja šeimai, padeda tėvams įsitraukti į vaiko ugdymo procesą, aktyviai ir drąsiai domisi mokinio gyvenimu mokykloje. Vaiko negalios situacijos tyrėjas, analizuojantis jo socialinę aplinką, besidomintis jo šeima. Aiškinasi socialinio pobūdžio faktorius (neišsimiegojimas, sąlygų nebuvimas, tėvai užsienyje, nepriežiūra, praleidinėja pamokas). Surinktais pastebėjimais, žiniomis prisideda prie komandoje dirbančių specialistų pagalbos efektyvumo, padeda rasti tinkamus problemų sprendimus. Bendradarbiauja su tėvais mokytojais. (Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, 2011).

Taigi, specialistų gausa rodo, kad nors mokiniai yra skirtingi, tačiau visi turi teisę mokytis pagal individualius gebėjimus. Švietimo pagalbos specialistų gausa, padeda mokytojui tinkamai ugdyti kiekvieną vaiką, nepaisant SUP. Taip pat tampa svarbi mokytojo ir švietimo pagalbos specialisto bendradarbiavimo galimybės, kurios priklauso ir nuo to, ar ugdymo įstaiga turi švietimo pagalbos specialistų, nuo jų užimtumo, kompetencijų, noro bendradarbiauti.

Pasak R. Kontautienės (2006), yra galima išskirti 4 pagrindinius bendradarbiavimo komponentus. Autorės manymu, bendras tikslo siekimas, bendros veiklos įpareigota tarpusavio pagarba ir atsakomybė, psichologinis kontaktas (4 pav.).

4 pav. Bendradarbiavimo komponentai (parengta darbo autorės remiantis R. Kontautiene, 2006)

Bendradarbiavimas tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų tiesiogiai lemia vaiko tolimesnius mokymosi rezultatus. Mokytojas pastebėjęs mokymosi, socializacijos, bendravimo, fizinius vaiko sunkumus – kreipiasi į tėvus platesnės informacijos ir pastebėjimų. Komunikuojant su švietimo pagalbos specialistais yra nusprendžiama, kokių veiksmų imtis, kad palengvinti vaiko mokymo(si) procesą grupėje. Taip pat tokioje situacijoje yra labai svarbu, su švietimo pagalbos specialistais tinkamai nuteikti tėvus, kurie ne retu atveju yra linkę atmesti arba sunkiai susitaikyti su tam tikrais vaikų slegiančiais sunkumais. Tačiau toks bendradarbiavimas yra ne visada įmanomas mokyklos viduje, kadangi vis dar yra daug įstaigų, kuriose nėra jokio švietimo pagalbos specialisto. Švietimo valdymo informacinės sistemos (2019) duomenimis, iš 469 mokyklų Lietuvoje (be specialiųjų mokyklų), 32 mokyklos (6,82 %) – neturi jokio švietimo pagalbos specialisto. Tai reiškia, kad tokiais atvejais daugiakultūrinių ikimokyklinio amžiaus vaikų grupių ugdymas yra daug sudėtingesnis.

Galima teigti, kad mokytojas dirbantis šiandieninėje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje nuolatos susiduria su daugiakultūrine vaikų visuomene. Pastebima, kad ugdymo procesas tampa labiau įtemptas ir reikalaujantis didesnio pasiruošimo siekiant užtikrinti vaiko prigimtines teises į mokslą. Neabejojama, kad švietimo pagalbos specialistų teikiama pagalba vaikui, mokytojui, šeimai, mokyklos bendruomenei yra labai svarbi ir pasiteisinanti. Mokinio SUP nustatymas palengvina ikimokyklinio ugdymo mokytojo darbą ne dėl to, kad būtų kad vaikui patvirtinama „etiketė“, tačiau todėl, kad mokytojas gali kryptingai organizuoti ugdymo programą ir teisingai individualizuoti užduotis ugdytiniui. Ugdymo įstaigose, kuriose yra didesnė įvairovė švietimo ugdymo specialistų, mokytojui tampa lengviau suteikti vaikui pilnavertį ugdymą, nepaisant jo SUP.

II. MOKYTOJŲ IR ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBIŲ, DIRBANT DAUGIAKULTŪRINĖJE IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE, EMPIRINIS TYRIMAS

Šioje darbo dalyje aptarta tyrimo metodologija, kuria remiantis buvo atliekamas empirinis tyrimas. Išskiriami tyrimo organizavimo etapai, apibūdinami tyrimo dalyviai, pateikiami tyrimo dalyvių charakteristika. Aprašomi duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai, aptariami tyrimo dalyviai ir tyrimo etika.

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo paskirtis. Atskleisti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes.

Duomenų rinkimo metodas. Siekiant atskleisti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes, tyrimui pasirinktas individualus pusiau struktūruotas interviu metodas. Šiuo metodu buvo atskleistos tyrimo dalyvių patirtys, įgytos dirbant daugiakultūrinėje aplinkoje ir bendradarbiaujant mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams.

Tyrimo vieta ir laikas. Interviu su tyrime sutikusiais dalyvauti asmenimis vyko 2020 m. kovo mėnesį informantams patogiu metu. Interviu informantai atliko iš savo pasirinktos vietos, kurios derinti ypatingai nereikėjo. Interviu dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. nutarimo Nr. 207 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ pateikimo, vyko nuotoliniu būdu, siekiant išvengti bet kokio fizinio kontakto su asmenimis.

Duomenų analizė ir interpretavimas. Atliekant mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų interviu rezultatų analizę, naudotas turinio analizės metodas. Informantų išsakyti atsakymai įrašyti į diktofoną, tekstas buvo transkribuotas, išskirti esminiai aspektai, kategorijos, frazė, žodžiai, kurie tiesiogiai susiję su tiriamu fenomenu. Kategorijos skaidytos į subkategorijas, duomenys interpretuoti.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 5 ikimokyklinio ugdymo mokytojai (3 lentelė) ir 5 švietimo pagalbos specialistai, iš kurių 2 socialiniai pedagogai, 2 specialieji pedagogai ir 1 psichologas. Demografinis informantų apibūdinimas pateikiamas 3 ir 4 lentelėje.

3 lentelė

Ikimokyklinio ugdymo mokytojų demografinė charakteristika

Informantai	Pedagoginė darbo patirtis (metais)	Lytis	Išsilavinimas
M1	30	Moteris	Aukštasis
M2	22	Moteris	Aukštasis
M3	10	Moteris	Aukštasis
M4	8	Moteris	Aukštasis
M5	3	Moteris	Aukštasis

Švietimo pagalbos specialistų demografinė charakteristika

Informantai	Darbo patirtis (metais)	Lytis	Išsilavinimas	Specialybė
P1	25	moteris	aukštasis	Socialinis pedagogas
P2	15	moteris	aukštasis	Specialusis pedagogas
P3	5	moteris	aukštasis	Socialinis pedagogas
P4	20	moteris	aukštasis	Specialusis pedagogas
P5	6	moteris	aukštasis	Psichologas

Tyrimo eiga vyko penkiais etapais:

I. Etapas Mokslinės literatūros šaltinių analizė (2019 m. rugsėjis – 2020m. balandis).

Pirmajame tyrimo etape buvo siekiama suformuluoti temą, analizuoti mokslinę literatūrą susijusią su baigiamojo darbo tema. Teoriškai daugiakultūriškumo kontekstą, išanalizuoti daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės požymius, sunkumus su kuriais susiduria mokytojai ugdydami daugiakultūrinės grupes ir mokytojų bei švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes ugdant tokius vaikus. Buvo suformuluotas darbo tikslas, uždaviniai ir numatytas tyrimo objektas.

II. Tyrimo organizavimas (2020m. kovas - balandis).

Antrajame tyrimo etape pirmiausia buvo siekta pasirinkti tyrimo strategiją. Norint išsiaiškinti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes ugdant daugiakultūrinius ikimokyklinio amžiaus vaikus taikytas kokybinis tyrimas. *Atliekant kokybinį tyrimą* (formalizuotą interviu klausimais) buvo siekta sužinoti ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę. *Interviu ikimokyklinio ugdymo mokytojams.* Prieš atliekant interviu buvo pasiruošti 8 interviu klausimai mokytojams (žr. 1 priedą). (1-2) klausimais buvo siekiama sužinoti mokytojų nuomonę apie daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę ir iššūkius, kurie kyla mokytojui ugdant tokią grupę. (3-4) klausimais buvo siekta sužinoti pagalbos reikalingumą mokytojui dirbant su daugiakultūrine grupe ir kokia pagalba galėtų būti suteikiama mokytojui. (5-6) klausimais, norima sužinoti kokie švietimo pagalbos specialistai yra mokytojų įstaigose, kada į juos kreipiamasi. (7-8) klausimais norima išsiaiškinti kaip mokytojai vertina mokytojų ir švietimo specialistų bendradarbiavimą ir kaip būtų galima tobulinti bendradarbiavimą.

Interviu švietimo pagalbos specialistams. Buvo pasiruošti 7 interviu klausimai švietimo pagalbos specialistams (žr. 2 priedą). (1-2) klausimais buvo siekiama sužinoti švietimo pagalbos specialistų nuomonę apie daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę ir iššūkius, kurie kyla mokytojui ugdant tokią grupę. (3-4) klausimais buvo siekta sužinoti pagalbos reikalingumą mokytojui dirbant

su daugiakultūrine grupe ir kokia pagalba galėtų būti suteikiama mokytojui. (5-7) kokioms problemoms iškilus mokytojai kreipiasi į specialistus, siekiama sužinoti nuomonę apie bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bei kaip būtų galima tobulinti bendradarbiavimą.

III. Tyrimo vykdymas (2020m. kovas).

Siekiant iširti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę buvo pasirinktas kokybiniai tyrimo metodai (interviu), kurių metu buvo apklausti 5 ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir 5 švietimo pagalbos specialistai.

IV. Gautų tyrimo duomenų analizė 2020m. balandis).

Kokybinio tyrimo duomenys buvo perrašinėjami iš diktofono į rašytinį tekstą – susisteminti ir pateikti baigiamajame darbe. Tyrimai atlikti naudojant vaizdines susisiekimo priemones skambučio metu.

V. Tyrimo rezultatų interpretacija ir išvadų formulavimas (2020m.).

Analizuojami gauti tyrimo rezultatai ir formuluojamas išvados.

2.2.Tyrimo etika

Atliekant empirinį tyrimą, buvo laikomasi V. Židžiūnaitės (2011) nurodytų tyrimo etikos principų. Vykdant interviu buvo užtikrintas *geranoriškumo principas*, kurio metu informantų saugi, patogi aplinka, kurioje jis jaustųsi psichologiškai saugiai ir ramiai galėtų atsakyti į užduodamus klausimus. Klausimai buvo parengti tokie, jog nežeistų informantų asmens orumo. Tyrimo dalyviai atsakinėjo laisvanoriškai, nesuteikiant jiems psichologinio spaudimo, nes su kiekvienu informantu buvo tartasi iš anksto, kiekvienas informantas rodė norą dalyvauti tyrime ir atsakinėti į klausimus. Taip pat buvo *užtikrintas pagarbos asmens orumui principas*, kurio metu buvo leista informantams patiems nuspręsti dalyvauti tyrime, ar ne. Nebuvo suteikiama jokio papildomo spaudimo. Tyrimo tikslas buvo apibūdinamas nevarojant objektą identifikuojančių sąvokų, tam, kad nedaryti įtakos informanto galimiems atsakymams į užduotus klausimus.

Norintiems dalyvauti tyrime informantams, buvo prašoma pateikti raštišką sutikimą dalyvauti tyrime, kuris nurodytas *priede nr.3*. Buvo laikomasi ir *pagarbos, bei teisingumo principo*. Informantui buvo paaiškinama demografinių duomenų paskirtis ir jos konfidencialumas, ir tikslai, kuriais demografiniai duomenys bus naudojami. Paaiškinta, jog tai bus pusiau struktūruotas kokybinis tyrimas, kurio metu, informanto duomenys bus koduojami (nevarojami tikrieji informantų vardai, o nurodomi kiti vardai „kodai“).

Teisės gauti tikslią informaciją principas, užtikrintas informuojant tyrimo dalyvius apie juos neraminančius klausimus, tokius kaip: kodėl būtent jie pakviesti dalyvauti tyrime; kur bus naudojami tyrimo duomenys, ar tyrėjas nedalyvauja kokioje nors organizacijos ir tyrimo duomenys bus

panaudoti tik mokslo tikslams ir pan. Užtikrinant šį principą buvo atsakyta į visus informantų klausimus, kurie yra susiję su tyrimu. *Neapsaugotų grupių saugomo principas* buvo įgyvendintas gaunant raštišką sutikimą dalyvauti tyrime ir garantuojant maksimalų konfidencialumą ir anonimiškumą.

Kokybinio tyrimo metu buvo mandagiai kreipiamasi į kiekvieną tyrimo dalyvį atskirai. Kiekvieno tyrimo dalyvio buvo klausiamas sutikimas dalyvauti tyrime. Tyrimo metu, buvo kalbama mandagiai, aiškiai. Apklausus padėkojama už sutikimą dalyvauti.

2.3. Kokybinio tyrimo su ikimokyklinio ugdymo mokytojais rezultatų analizė

Pusiau struktūruoto interviu metu surinktais duomenimis buvo siekta atskleisti informantų asmenines ir profesines patirtis apie bendradarbiavimo galimybes su šveitimo pagalbos specialistais ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes. Iš pradžių buvo aiškintasi, kaip tyrimo dalyviai supranta *daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę* (žr. 5 lentelę).

Atsakymai rodo, kad dauguma informantų daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę supranta panašiai. Tačiau įvardinus kitus, daugiakultūriškumo aspektus, informantų nuomonės sutapo, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės yra labai įvairios ir mokytojui tenka didelis iššūkis jas ugdyti.

5 lentelė

Daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės samprata, mokytojų nuomone

Kategorijos	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Daugiakultūrinė ikimokyklinio amžiaus vaikų grupė mokytojų nuomone	Skirtingos kalbos	2	<...> <i>Pirmausias išgirdus šį terminą man pirma mintis skirtingos kultūros, šnekamosios kalbos vaikai</i> <...>(M1). <...> <i>grupėje ugdomi įvairių kultūrų vaikai, jų toleravimas ir atsižvelgiamas į jų kultūrą</i> <...>(M3).
	Įvairios tautybės	2	<...> <i>Tai tokia grupė, kurioje kartu ugdomi įvairių tautybių ugdytiniai, ir kurioje nesvarbu, iš kokio tu krašto, iš kokios šalies esi kilęs</i> <...>(M2). <...> <i>Tai grupė, kurioje ugdomi įvairių tautybių ir kultūrų vaikai.</i> <...>(M4) .
	Įvairios kultūros	1	<...> <i>Tai žmonių dialogas tarp skirtingų kultūrų lygiavertį bendravimą. Tai kultūrų įvairovė</i> <...>(M5).
	Tikėjimas, odos spalva	1	<...> <i>tolerancija kitokiam, su savo kalba, tikėjimu ar net odos spalva.</i> <...>(M5).
	Mokymosi sunkumai	1	<...> <i>taip pat į visą tai įeina ir mokymosi sunkumų turintys vaikai, kurių grupėse, deja šiuo metu daugėja</i> <...>(M1).

*pasisakymų skaičius neatitinka informantų skaičiaus, nes kai kurie informantai pateikė kelias nuomones

Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad daugiausia mokytojų teigė, kad daugiakultūrinė ikimokyklinio amžiaus vaikų grupė yra skirtingų kalbų, įvairių tautybių vaikai. Vienas informantas daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę apibūdino taip pat ir mokymosi sunkumų turinčius vaikus. Galima manyti, kad mokytojai daugiausia susiduria su skirtingomis kalbomis ir įvairiomis tautybėmis mokymo aplinkoje. Informantams užsiminus apie kitus daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės aspektai kaip, *amžius, lytis, SUP, rizikos šeimų vaikai*, dauguma mokytojų negalėjo to priskirti kaip daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės požymiams, teigdami, kad tai yra įprastas reiškinys darželio grupėse, kurio jos neišskiria ir daugiakultūriškumas joms asocijuojasi su kitomis šalimis.

Į klausimą, *kokie iššūkiai kyla mokytojui ugdant daugiakultūrinę grupę*, dauguma mokytojų pripažino, kad kyla įvairių bendradarbiavimo problemų (žiūrėti 6 lentelę).

6 lentelė

Iššūkių kylančių mokytojui dirbant su daugiakultūrine grupe analizė

Kategorijos	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Iššūkiai kylantys mokytojui ugdant daugiakultūrinę grupę	Kalbos barjeras	1	<...> Susiduriama su kalbos barjeriais, kuomet vaikai, tėvai kalba kita kalba. <... >(M2).
	Skirtingų kultūrinių papročių žinojimas	1	<...> Mano atveju tėvai atsisakė, kad vaikas dalyvautų Kalėdiniuose renginiuose nesutiko, kad grupėje kalbėtume katalikiškose Lietuvos šventes, taip pat atsisakė dalyvauti šeimos šventėse. <...>(M1).
	Vaikų mokymosi sunkumai	1	<...> Ne visada gali suteikti papildomai dėmesio, jei vaikas su diagnoze prie jo būna padėjėjas, jis jam paaiškina, jei ne, tiesiog laiko neužtenka papildomai paaiškinti.<...>(M1).
	Bendradarbiavimas sunkumai	4	<...> Taip pat dažnai trukdo tai, kad per veiklas, vaiką išsiveda logopedė, psichologė. <...>(M1). <...> Ne kiek sunku su pačiais ugdytiniais, kiek ko gero su jų tėvais<...>(M2) <...> Vieniems dažnai atrodo nepriimtina tai, kas mūsų praktikoje yra įprasta ir atvirkščiai<...> (M2). <...>reikia susipažinti su vaiko šeima ir išanalizuoti jų lūkesčius, ko tikisi iš mokytojos, darželio bendruomenės ir pan.<...>(M4). <...>Priklauso nuo pačio pedagogo, nuo jo požiūrio, kiek jis nori domėtis ir tobulėti, ar skiria daugiau laiko pasiruošimui, ar susipažįsta su vaiku ir jo šeima, kalba, vertybėmis<...>(M5).
	Mitybos įpročiai	1	<...> Taip pat dėl mitybos tekdavo aiškinti kodėl tas vaikas nevalgo mėsos, bet vėlgi tai susiję su tos šeimos papročiais <...>(M1).
	Švietimo sistema	2	<...> dienos režimas yra intensyvus žiemą vakare į lauką neiname tada neatliktas užduotis galiu su juo atlikti vakare, bet noriu atkreipti dėmesį, kad ir daugiau vaikų yra kuriems kažkas nesiseka ir galbūt reikėtų daugiau padirbėti individualiai. Dėja, kol kas su mūsų švietimu tai neįmanoma.<...>(M1)

			<...> Dirbam individualiai, tik labai sunku su 20 vaikų dirbti dviem pedagogams<...>(M3)
--	--	--	--

*pasisakymų skaičius neatitinka informantų skaičiaus, nes kai kurie informantai pateikė kelias nuomones

Iš gautų atsakymų matyti, kad didžiausias iššūkis mokytojams tampa bendradarbiavimas su tėvais, o taip pat ir su šveitimo pagalbos specialistais. Mokytojai pasisako, kad reikalinga daug bendrauti su tėvais norint gauti informacijos apie vaiką, kuri pasipelnytų jo ugdymo(si) procese. Taip pat apie esminę informaciją, valgymo įpročius, mokymosi sunkumus, padėtį šeimoje ir t.t. – mokytojas turi sužinoti pats, o kai grupėje vaikų daug tai tampa labai sudėtingas ir varginantis procesas. Taip pat iš gautų duomenų matome, kad mokytojai patiria laiko stoką ugdymo metu, mokymosi sunkumų turinčių vaikų dėmesio poreikį, žinių apie kitas kultūras, kitų kalbų žinojimo stoką. Taigi, galima manyti, kad iššūkių mokytojo kasdieninėje veikloje yra daug ir visi jie yra apsunkinantys mokytojo darbą grupėje.

Sekančiu klausimu siekta sužinoti apie *pagalbos poreikį mokytojui dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe*, kurio metu paaiškėjo, kad dažniausiai yra pripažįsta, kad pagalbos dėl laiko stokos, sudėtingų situacijų atsiradimo yra reikalinga. Koduojant empirinio tyrimo metu gautus mokytojų požiūrio duomenis išskiriamos dvi nuomonių kategorijos, kurios pateiktos 7 lentelėje.

7 lentelė

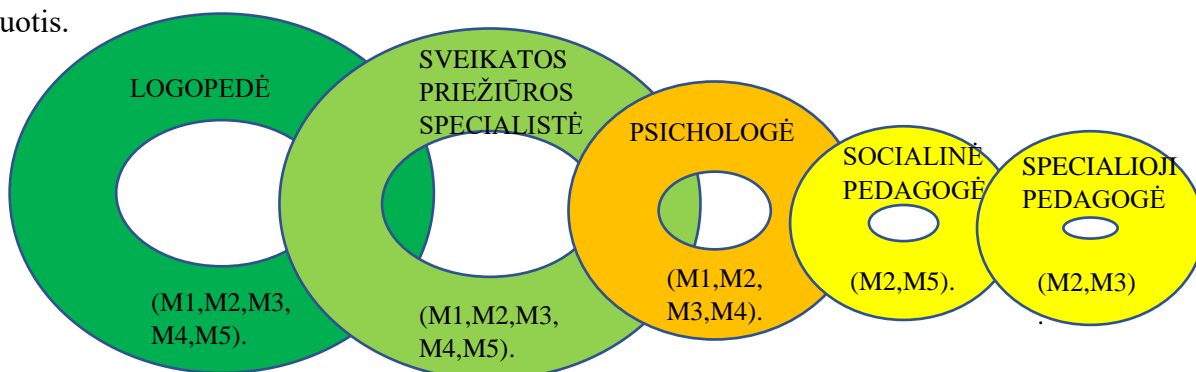
Pagalbos mokytojams poreikio dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe analizė

Kategorijos	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Pagalba reikalinga	Kompetencijų ir laiko stoka	4	<...> Rytai dirbu aš ir padėjėja (prisideda , kai susitvarko), bei mokytojo padėjėja prie spec. poreikio vaikui. Ir tai ne visada suspėjame pasidaryti, tai ką esame suplanavusios<...>(M1). <...>tam tikroms sudėtingoms situacijoms, kai mokytojas nežino kaip tikslingai elgtis -pagalba turėtų nedelsiant atskubėti. <...>(M2) <...>taip ir mes bendraujame iškilus problemoms su vaikais, tėvais <...>(M3). <...> Nebent grupėje yra keli kitakalbiai vaikai, kada bendros ir individualios veiklos metu reikėtų pagalbos, nes viena mokytoja fiziškai nespėtų<...>(M4).
Galiu susitvarkyti pats	Savarankiškas žinių tobulinimas	2	<...>Bet manau čia priklauso nuo auklėtojos kiek ji domisi kita kultūra ir kiek savęs atiduoda darbui. Ir kaip darbą susiplanuoja<...>(M1). <...>turėjau patirtį su kitokios odos spalvos ugdytine ir problemų jokių nebuvo iškilę. ateityje iškilus panašiai situacijai tikrai kreipčiausi į esamus specialistus<...>(M5).

*pasisakymų skaičius neatitinka informantų skaičiaus, nes kai kurie informantai pateikė kelias nuomones

Apibendrinant pagalbos mokytojui poreikį, dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje, galime pastebėti, jog mokytojai apie pagalbos poreikį pasisako tik įvertinę situacijos sunkumą. Informantai neslepia, kad nežinojimas, kaip elgtis tam tikrose situacijose, laiko spaudimas ir skirtingi vaikų poreikiai kelia sumaištį mokytojo susitelkime į pamokos tikslą.

Į klausimą *kaip švietimo pagalbos specialistai galėtų prisidėti ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę*, mokytojai pasisakė, kad reikalingiausia pagalba iš švietimo pagalbos specialistų yra *darbas su vaikais grupėje*. Mokytojų teiginiai, kurie apibūdina geriausią švietimo pagalbos specialistų prisidėjimą prie daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės ugdymo: „<...> labai padeda patys ir specialistai dirbantys su vaikais tikrai labai smarkiai padeda. Logopedai padeda su kalba (kartais ateina į grupę prarasti bendrai veiklą: mankštelių ir t.t), psichologė taip pat savo ruožtu padeda labai daug, kalba apie emocijas, moko vaikus susikaupti, lavina jų atidumą (M1)“; „Specialistai gali dirbti individualiai su kiekvienu vaiku, pagelbėti jam adaptuotis, geriau pažinti patį vaiką, vėliau šia informacija pasidalinti su auklėtoja, <...> specialistai galėtų pagelbėti ir veiklą, užsiėmimų metu, būti grupėje kartu su auklėtoja, padėti susitarti su vaikais, suvaldyti situaciją, patarti(M2); „<...> tai logopedas ir socialinis pedagogas pirmiausia galėtų labai padėti vaikams, kurie yra iš kitų šalių, socializuotis ir mokytis kalbėti aiškiai lietuviškai“(M5)“. Galima matyti, kad švietimo specialistų tiesioginį darbą su ugdytiniais mokytojai vertina kaip tikslingiausią pagalbą ugdant daugiakultūrinę grupę. Kelių mokytojų nuomone išryškėjo ir asmeninių konsultacijų mokytojams, tėvams iš švietimo pagalbos specialistų poreikis. „Siūlyčiau daugiau švietimo specialistų įdarbinti, kad jie galėtų teikti švietimą mokytojams, vaikams, tėvams. Reikiamų seminarų, medžiagos tėvams bei vaikams“(M3); „Sudaryti atitinkamas sąlygas mokytojui pasiruošti su laukiamais ir numatomais iššūkiais“(M4). Vadinas mokytojų teigimu, būtų palanku gauti daugiau informacijos apie įvairių sutrikimų turinčių vaikų raidą, kitakalbystę, maitinimosi įpročius, socialinę vaiko aplinką ir kt. tam, kad mokytojas galėtų tinkamai pasiruošti jo laukiamam ugdymo procesui. Tokiu metu esminės žinios, konsultacija, mokymai kaip dirbti su jo grupėje esančiais vaiko išskirtiniais palengvintų mokytojo pasiruošimą veikloms ir padėtų tinkamiau individualizuoti užduotis.

5pav. Informantų ugdymo įstaigose dirbantys švietimo pagalbos specialistai

Iš 5 paveiksle pavaizduotų duomenų galima pastebėti, kad visi informantai savo dirbamose įstaigose turi logopedą ir sveikatos priežiūros specialistą. Taip pat psichologinė pagalba yra suteikiama daugumos informantų ugdymo įstaigose. Kalbant apie kitus šveitimo pagalbos specialistus, mokytojai pasisako, kad ne retai jie yra ir kitas pareigas užimantys asmenys kaip direktoriaus pavaduotojos, todėl neįaučiamas pilnavertis tam tikros srities specialisto buvimas darželyje. „Deja psichologė tuo pačiu yra ir pavaduotoja, tad nepasakyčiau kad vykdo ir savo kaip psichologės veiklą. Pagrindė jos vaidmuo yra tik pavaduotoja“ (M2). „Taip pat pasiteikė nuomonių, kai apie socialinius pedagogus darželyje atsiliepiama kaip mažai patirties turinčius specialistus. „Darželyje tokiems specialistams algos yra mažos, todėl į darželius ateina dirbti ką tik studijas baigę socialiniai pedagogai su kuriais sunku pasikonsultuoti“ (M3). Išsiaiškinus, kad dauguma ugdymo įstaigų turi logopedus, sveikatos priežiūros specialistus, psichologus ir šiek tiek rečiau socialinius pedagogus ir specialiuosius pedagogus, kyla klausimas, ar mokytojai kreipiasi į švietimo pagalbos specialistus ir kokiais atvejais? Koduojant empirinio tyrimo metu gautus mokytojų požiūrio duomenis išskiriamos dvi nuomonių kategorijos, kurios pateiktos 8 lentelėje.

8 lentelė

Atvejai, kuriais mokytojai kreipiasi į švietimo pagalbos specialistus

Kategorijos	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Įrodantys teiginiai
Kreipiasi	Dėl pagalbos vaikui	3	<...> Daugiausiai tenka kreiptis dėl SUP turinčių vaikų.<...>(M2). <...> Į logopedę, kai reikia pagalbos ištaisant vaikui kalbą. Į socialinį darbuotoją, kai pastebiu, kad ugdytiniui reikia kompetentingų specialistų pagalbos.<...>(M5).
	Dėl asmeninės konsultacijos	1	<...>kreipiamės ir dėl pagalbos pačioms, kai SUP vaikai blaško ne tik grupę, bet ir mūsų pačių susitelkimą<...>(M2).
Nesikreipia	Susitvarko patys	1	<...> kreiptis dėl daugiakultūriškumo grupėje neteko, viską pavyko išsiaiškinti pačioms su kolege<...>(M1).

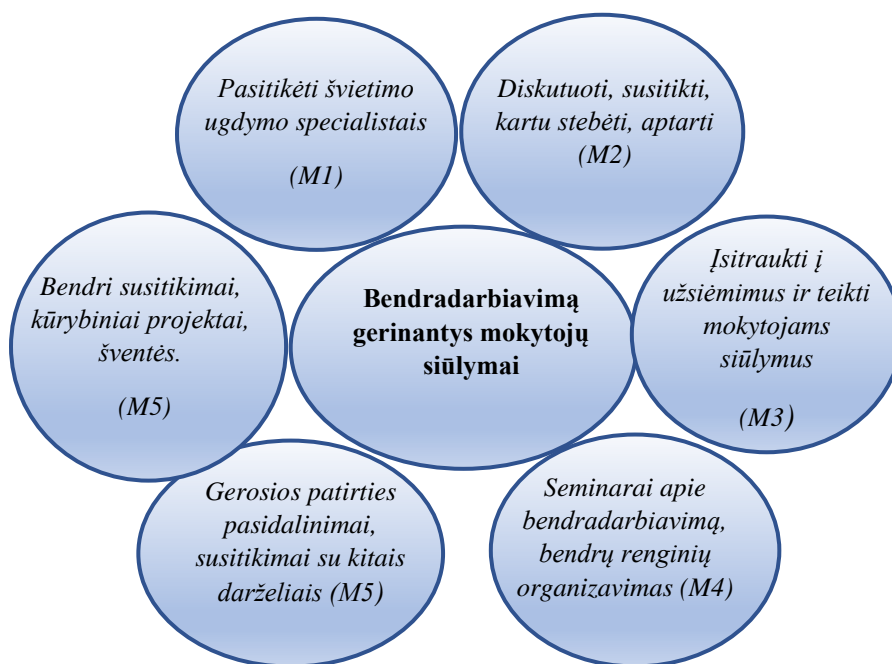
*pasisakymų skaičius neatitinka informantų skaičiaus, nes kai kurie informantai pateikė kelias nuomones

Šeštoju klausimu buvo siekiama sužinoti kokiais atvejais kreipiamasi į švietimo pagalbos specialistus. Atsakymų metu (žr. 9 lentelę) paaiškėjo, kad daugelis mokytojų visgi yra linkę problemas spręsti patys grupėje, o kai kurių informantų pasisakymo metu išaiškėjo, kad į švietimo pagalbos specialistus nesikreipia visai. Iš daugumos pasidalintų patirčių matyti, kad pagrindinės problemos, dėl kurių yra kreipiamasi tai – specialieji ugdymosi poreikiai, kai sunku suderinti veiklas gerai besimokantiems vaikams ir sunkiau besisekantiems vienu metu. Taip pat kreipiamasi dėl kalbos trikdžių, socializacijos, problemų vaiko šeimoje pastebėjimo, kitų problemų, kurias mokytojai suprasti ir išspręsti trūksta kompetencijų. „Kai matome problemą, kurią vien mokytojos

kompetencijos išspręsti nepakanka“ (M4). Taip pat paaiškėjo, kad reikalinga yra ir asmeninė konsultacija, kurios pasigendama dažniausiai kritiniu grupėje metu, kuriuo mokytoja nebesugeba sutelkti dėmesio vaikams dėl tam tikro ugdytinio elgesio.

Paklausus, (7 klausimo) kaip mokytojai vertina bendradarbiavimą savo įstaigoje tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, mokytojų nuomonės buvo dvejopos. Vieni mokytojai pasisakė, kad švietimo pagalbos specialistų darbą vertina teigiamai. Mokytojų pasisakymus įrodantys teiginiai: „Vertinčiau labai teigiamai, nes pagalba tikrai juntama. Ypač dideles pastangas deda profesionalios logopedės“ (M2); „Puikiai, visi švietimo pagalbos specialistai linkę padėti ir įsitraukti į ugdymo procesą“ (M4); „<...>tikrai sulauktume pagalbos ir bendradarbiavimo iš specialistų.“ (M5). Kiti mokytojai pasisakė, kad didelę įtaką bendradarbiavimui turi specialistų patirties ir žinių trūkumas, jų užimtumo lygis. Mokytojų atsakymus įrodo šie teiginiai: „Manau viskas priklauso nuo specialistų dirbančių įstaigoje. Kiek jos norės prisidėti. Nes tikrai labai dideli krūviai specialistams dėl įvairių sutrikimų“ (M1); „Darželyje tokiems specialistams atlyginimai yra maži, todėl į darželius ateina dirbti ką tik studijas baigę socialiniai pedagogai su kuriais sunku pasikonsultuoti“ (M3);

Paskutiniuoju, 8 klausimu buvo prašoma pateikti siūlymus, kaip tobulinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų ugdant daugiakultūrinius ikimokyklinio amžiaus vaikus. Mokytojų siūlymai pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Mokytojų siūlymai gerinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų

Iš 6 paveikslo matyti, kad visi mokytojai pateikė gana įvairius siūlymus dėl bendradarbiavimo gerinimo. Tarp visų pateiktų siūlymų galima matyti, kad išryškėja mokytojų noras dirbti kartu su

švietimo pagalbos specialistais per jų organizuojamas veiklas, renginius, po kurių diskusijos metu būtų pateikiami siūlymai mokytojams dėl veiklos tobulinimo. Taip pat, tarp išryškėja bendri aptarimai, seminarai, kūrybiniai projektai ir gerosios tokio tipo patirties perteikimas/gavimas komunikuojant su kitais darželiais.

Apibendrinant tyrimo metu gautus duomenis pastebėjome, jog mokytojų apibrėžti daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės komponentai yra panašūs į tuos, kurie pateikiami mokslinėje literatūroje. Tačiau mokytojų nuomone daugiakultūrinė ikimokyklinio amžiaus vaikų grupė labiau yra siejama su tautomis, kalbomis, rase, religija, nors analizuojant sekančius klausimus tampa aišku, kad daugiakultūrinė ikimokyklinio amžiaus grupė yra visa įvairovė vaikų su įvairiais poreikiais, kuri ugdomi vienoje vienu metu. Mokytojų atsakymų analizės metu matyti:

- informantų nuomone mokytojui kasdieninėje ugdomant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę kyla daug nenusėjamų iššūkių, tačiau kaip didžiausią jie išskiria bendradarbiavimą. Pagal atsakymų daugumą matyti, kad pirmiausia sunku bendradarbiauti su tėvais, dėl skirtingo suvokimo, tėvų lūkesčių, vaiko sutrikimų nepripažinimo, informacijos apie vaiką trūkumo. Toliau įvardijami bendradarbiavimo su švietimo pagalbos specialistais sunkumai, kurie atsiranda dėl švietimo pagalbos specialistų noro dirbti individualiai su vaiku, kuomet vaikas išvedamas iš grupės nebaigus mokytojo jam numatytų užduočių, o pasak informantų, laiko stoką, dirbdami su SUP vaikais grupėje jie jaučia nuolatos. Tačiau pagalbos poreikį dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe, jie jaučia ypatingai tuomet, kai neužtenka laiko įvykdyti numatytas veiklas ir nežinant kaip elgtis tam tikrose situacijose su ugdytiniais.*
- mokytojai išskyrė, kad labiausiai švietimo pagalbos specialistai gali padėti mokytojui dirbdami kartu grupėje. Švietimo pagalbos specialistų bendros veiklos tokios kaip: logopedinės mankštos; psichologo atidumo lavinimai, dėmesio sutelkimo mokymai, pasakojimai apie emocijas; specialiųjų pedagogų pagalba, socialinio pedagogo pagalba socializuojantis rizikos šeimų vaikams, svetimtaučiams ir kt. Iš gautų atsakymų matyti, kad visa ši švietimo pagalbos specialistų teikiama pagalba yra žinių pasidalinimas su mokytoju – kaip dirbti tam tikrose situacijose ir pagalba vaikui ugdytis.*

tyrimo metu paaiškėjo, kad visų informantų ugdomo įstaigose yra logopedas ir sveikatos priežiūros specialistas, šiek tiek rečiau psichologas ir mažiausiai ugdomo įstaigose yra socialinių ir specialiųjų pedagogų.

- dėl švietimo pagalbos specialistų nori dirbti individualiai su vaiku išryškėja tai, jog mokytojai yra linkę visgi problemas, kurios kyla daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje spręsti patys ir tik ypatingais atvejais, kuomet nepakanka ikimokyklinio mokytojo*

kompetencijos (sutrikusi vaiko kalba, vaiko raidos sutrikimai, problemos šeimoje, mitybos įpročiai, kiti SUP). Nors dauguma mokytojų švietimo pagalbos specialistų darbą vertina palankiai, tačiau pasisako, kad švietimo pagalbos specialistai dažniausiai dirba ką tik baigę studijas, todėl jiems trūksta patirties, su jais sunku pasikonsultuoti. Taip pat įvardijama švietimo specialistų didelio darbo krūvio problema, dėl kurios jie nelinkę papildomai prisidėti prie mokytojo veiklos ugdant daugiakultūrinius ikimokyklinio amžiaus vaikus.

- iš informantų siūlymų gerinant bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų išryškėja mokytojų noras dirbti ir daugiau komunikuoti su švietimo pagalbos specialistais per įvairesnes veiklas, kurios leistų analizuoti, išklausti siūlymų, kurie padėtų koreguoti ugdymo veiklas tikslingiau.

2.4. Kokybinio tyrimo su švietimo pagalbos specialistais rezultatų analizė

Pusiau struktūruoto interviu metu surinktais duomenimis buvo siekta atskleisti švietimo pagalbos specialistų profesines patirtis apie bendradarbiavimo galimybes su mokytojais ugdant, dirbant su daugiakultūrinėmis ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėmis. Iš pradžių buvo aiškintasi, kaip tyrimo dalyviai supranta daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės apibūdinimas, švietimo pagalbos specialistų nuomone

Kategorija	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Daugiakultūrinė ikimokyklinio amžiaus vaikų grupė švietimo pagalbos specialistų nuomone	Kitataučiai vaikai	4	<...> Tai grupė, kurioje yra įvairių tautybių, įvairių etninių grupių vaikai <...> (P2). <...> Skirtingos tautybės, rasės, lyties, amžiaus, mokymosi sunkumai, spec. poreikiai, soc. rizikos šeimos. <...> (P3). <...> Daugiakultūrinę vaikų grupę apibūdinčiau, kaip skirtingų kalbų, tradicijų ir papročių, tikėjimo <...> (P4). <...> Kitataučiai vaikai, kitą religiją išpažįstantys. <...> (P5).
	Šeimos kultūra	1	<...> vaikai, atsinešantys iš savo šeimų tam tikras kultūrinės vertybes, kalbą, nuostatas, papročius, tikėjimą <...> (P2).
	Rizikos šeimų vaikai	1	<...> Skirtingos tautybės, rasės, lyties, amžiaus, mokymosi sunkumai, spec. poreikiai, soc rizikos šeimos. <...> (P3).
	Specialieji ugdymosi poreikiai	2	<...> vaikai pagal Pedagoginės psichologinės tarnybos išvadas turintys specialiuosius ugdymosi poreikius, tam tikras negalias, įvairiapusių raidos sutrikimus, mokymosi sunkumus ir t.t. <...> (P1). <...> Skirtingos tautybės, rasės, lyties, amžiaus, mokymosi sunkumai, spec. poreikiai, soc rizikos šeimos. <...> (P3).

*pasisakymų skaičius neatitinka informantų skaičiaus, nes kai kurie informantai pateikė kelias nuomones

Apibendrinant švietimo pagalbos specialistų pateiktus daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės apibrėžimu, galime matyti, kad dauguma daugiakultūrinę grupę priskiria kitataučiams, kitos religijos, kalbos vaikams. Taip pat daugiakultūrinėje viakų grupėje jie išryškina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, argumentuodami, kad tai yra dauguma vaikų, kuriems reikia specialios priežiūros, apgalvoto pasiruošimo.

Apibūdinus daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę, buvo šveitimo pagalbos specialistų prašyta nusakyti: *kokie iššūkiai, jų nuomone, kyla mokytojui ugdant daugiakultūrinę grupę?* Pasisakymai buvo suskirstyti į tris kategorijas: ugdymo turinio parinkimas, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti ir specialiosios dalykinės žinios (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Iššūkiai, kurie kyla mokytojams ugdant daugiakultūrines grupes, švietimo pagalbos specialistų nuomone.

Kategorijos	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Įrodantys teiginiai
Ugdymo turinio parinkimas	Kūrybiškumas	2	„Mokytojas turi būti kasdien lankstus, perteikti mokomąją medžiagą visiems vaikams suprantamais būdais, nepaisant jų gebėjimų, sutrikimų (P5)“. „Mokytojas privalo išlaviruoti įvairiausiose situacijose, o tai tampa dideliu iššūkiu(P2)“.
	Individualizavimas	1	„Pritaikyti ugdymo programą. Ypač sunku, kai pvz. kai keli vaikai kitakalbiai arba jei mišraus amžiaus vaikai. Vieniems užduotys bus per sunkios, kitiems per lengvos(P3)“.
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti	Įgūdžių bendraujant su kitų šalių atstovais stoka	1	„Kaip vaiką ir jo šeimą pakviesti dalyvauti šventėse, neįžeidžiant jų kitokio tikėjimo? Mokytojas privalo išlaviruoti ir tai tampa dideliu iššūkiu(P2)“.
	Požiūrio nesutapimas	1	„Nesusikalbėjimas su pagalbos vaikui specialistais, neaiškiai apibrėžiama problema (P3)“.
	Kalbos barjeras	1	„<...>didelių iššūkių kelia ir kalbos barjeras- kaip mokomąją medžiagą perduoti vaikui, nesuprantančiam kalbos(P2)“.
Specialiosios dalykinės žinios	Įvairiausių sutrikimų išmanymas	1	„<...>mokytojams, dirbantiems su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimą, su hiperaktyviais vaikais, trūksta teorinių, psichologinių žinių ir patirties kaip dirbti su tokiais vaikais, kaip juos nuraminti, esant pykčio priepuoliui, kaip su jais kalbėtis, <...>kaip struktūruoti jų veiklą (P1)“.
	Gilinimasis į vaiko savijautą grupėje	1	„Mokytojos nesigilina, kaip tokiems vaikams padėti ir dar aštrina situaciją, sakydamos, kad jis tyčia taip daro, yra piktybinis vaikas (čia iš patirties grupėje) (P1)“.

*pasisakymų skaičius neatitinka informantų skaičiaus, nes kai kurie informantai pateikė kelias nuomones

Iš 10 lentelėje pateiktų atsakymų matyti, kad švietimo pagalbos specialistai išvelgia daug problemų su kuriomis susiduria mokytojai. Iš atsakymų galima išvelgti, kad labiausiai informantai pastebi, jog mokytojams kyla sunkumai tinkamai parinkti ugdymo turinį ir gebėjimą bendrauti/bendradarbiauti su tėvais, švietimo pagalbos specialistais ir vaikais.

Išsiaiškinus sunkumus, su kuriais susiduria ikimokyklinio ugdymo mokytojai, informantams užduotas klausimas: *kokios pagalbos poreikį švietimo pagalbos specialistai išvelgia mokytojams ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę ?* informantų pateiktuose atsakymus galima skirstyti į dvi pagalbos grupes: specialisto pagalba nuolatinėje veikloje ir mokytojo žinių tobulino.

Švietimo pagalbos specialistai pastebi, kad mokytojams trūksta žinių, noro suprasti apie vaiko netinkamą elgesį ir jo priežastis. Švietimo pagalbos specialistų atsakymus apie žinių tobulinimo svarbą įvardina šie teiginiai: *„Mokytojoms reikėtų daugiau seminarų, kurie padėtų suprasti ir spręsti vaikų, turinčių SUP psichologiją, elgesio patologiją, elgesio analizės ir konfliktų sprendimo būdus(P1)“*, *„Metodinių rekomendacijų/ seminarų trūkumas(P4)“*, *„Pirmiausia- mokytojo padėjėjo pagalba, kol mokytojas suras bendrų ugdymo būdų, metodų, tinkamų visai daugiakultūrinei grupei(P2)“*, *„Pagalba veiklos metu, vaikų daug visi vaikai skirtingo ugdymosi lygio, vieniems daugiau reikia pagalbos kitiems mažiau.<...> pagalba, kai tėvai atsisako užmegzti bendradarbiavimą su pedagogais. (P3)“*, *„Didesnio bendradarbiavimo su švietimo pagalbos specialistais ir konsultuotis įvairiais klausimais apie vaiko ugdymosi sutrikimus, nenumojant į juos ranka (P5)“*.

Apibendrinant, kokios pagalbos mokytojui reikia, dirbant daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje, išryškėja švietimo pagalbos specialistų pastebėjimas, jog labiausiai trūksta pagalbos ugdymo veiklų metu, kuomet mokytojas galėtų gauti tiek fizinę pagalbą (priėjimo prie vaiko, padėjimo jam nusiraminti, susitelkti), tiek moralinę, kuomet mokytojas jaustųsi tvirtesnis, galėtų pasikonsultuoti vaiko ugdymo klausimais, geriau pažinti tam tikrus vaiko sutrikimus. Tačiau, ne ką mažiau svarbu yra ir mokytojų saviugda ir žinių tobulinimas dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe, nes pasak informantų, žinių trūkumas yra jaučiamas mokytojų tarpe dirbant su įvairias negalias turinčiais vaikais, o kai trūksta žinių, tuomet mokytojai linkę kaltinti vaiko netinkamą elgesį, o ne ieškoti priežasčių tam.

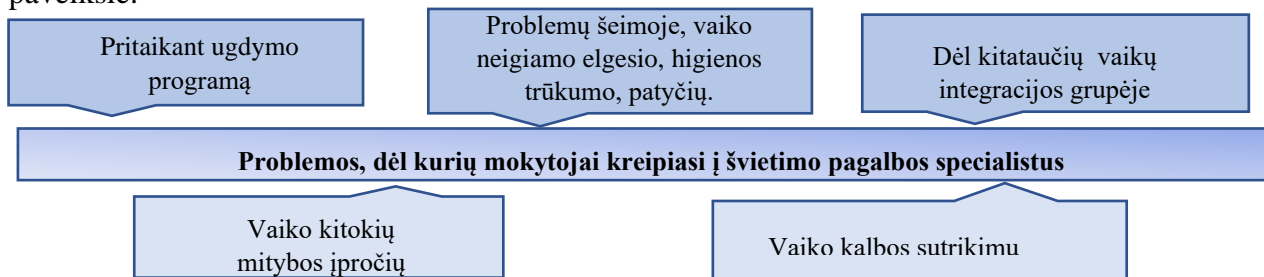
Toliau švietimo pagalbos specialistai atsakinėjo, kaip švietimo pagalbos specialistai gali prisidėti ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę. Informantai pateikia gana skirtingas nuomones, kiekvienas atsižvelgdamas į asmeninę patirtį, kaip galėtų padėti ikimokyklinio ugdymo mokytojui ugdančiam daugiakultūrinę vaikų grupę. Švietimo pagalbos specialistų siūlymai pateikti 11 lentelėje.

Švietimo pagalbos specialistų siūlymai, kaip prisidėti ugdant daugiakultūrinius ikimokyklinio amžiaus vaikus grupėje

Kategorija	Subkategorijos	Pasisakymų skaičius	Įrodantys teiginiai
Švietimo pagalbos specialistų teikiamos mokytojams būdai, ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę	Mokytojo ir švietimo pagalbos specialistų suderinta veikla grupėje	2	„Švietimo pagalbos specialistai ir mokytojai turėtų būti viena komanda, kuri dirbtų išvien (P1)“. „Specialistai galėtų daugiau padėti mokytojui grupėje valdyti emocijas, teikti kryptingą, jo grupei reikalingą pagalbą(P3)“.
	Švietimo pagalbos specialistų veiklos grupėje su vaikais	1	„<...>specialistai, vesdami veiklas daugiakultūrinėje grupėje, galėtų vaikams pademonstruoti įvairius tinkamus socialinius atvejus, parodyti, kaip galima bendrauti vienas su kitu, nesuprantant kalbos, parodyti, kaip tinkamai atpažinti kito jausmus, atliepti juos. Be to, reiktų stebėti, ar nekyla grupėje patyčių, atstūmimo, pašiepimo atvejų(P2)“.
	Aktyviau bendraujant su tėvais	1	„Pagalbos mokiniui specialistas galėtų padėti kalbos ugdymo klausimas, socializacijos ir grupės aplinkos pritaikymo klausimais, bendradarbiaujant su tėvais(P4)“.
	Rekomendacijų teikimas mokytojui	1	„Gal kiekvienas specialistas turėtų daugiau domėtis grupėje esančiais vaikais, juos stebėti, su jais dirbti ir rekomendacijas pateikti mokytojui(P5)“.

Apibendrinant 11 lentelėje pateiktus duomenis, galima teigti, kad švietimo pagalbos specialistai geriausiai prisidėti prie mokytojų veiklos galėtų dirbdami išvien realiose situacijose. Tai rodo, kad matydami situaciją, galėtų geriau įvertinti jos priežastis ir suteikti pagalbą mokiniui, bei mokytojui. Taip pat, pasak informantų svarbios yra konkrečių specialistų vedamos veiklos grupėje, bendravimas su tėvais pasitelkiant savo specialiąsias žinias ir rekomendacijų su specialisto išvalgomis teikimas.

Išsiaiškinus, kaip specialistai galėtų prisidėti prie daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės ugdymo – klausiamo, *kokioms problemoms iškilus mokytojai kreipiasi į švietimo pagalbos specialistus* ? Švietimo pagalbos specialistai pateikė tas problemas, su kuriomis buvo susidūrę savo asmeninėje darbo veikloje. Informantų išvardintos problemos pavaizduotos 7 paveiksle.

7 pav. Švietimo pagalbos specialistų išvardintos problemos, dėl kurių kreipiasi mokytojai

Iš 7 paveiksle pateiktų atsakymų matyti, kad mokytojai kasdien susiduria su įvairiausiomis problemomis, kuomet reikalinga specialistų konsultacijas ar gyvas įsikišimas. Mokytojui norint pritaikyti ugdymo programą reikia atsižvelgti ir ugdytinio įvairias diagnozes. „*Pastebėjau, kad kai kurios vaikų diagnozės ne visoms mokytojoms suprantamos, o tai dar labiau apsunkina bendrą darbą (P1)*“. Neretai kreipiamasi dėl vaiko kasdieninėje veikloje, pastebimų problemų šeimoje, kurios įtakoja vaiko psichologinę būklę, jo norą mokytis. Taip pat ir kitataučių vaikų, dėl kurių reikia ne tik geriau pasigilinti į šventimą kultūrą, jų švenčiamas šventes, bet ir į mitybos įpročius. „*Dėl kitataučių vaikų švenčiamų švenčių, bendravimo su tėvais kitataučiais tėvais sudėtingumo ir jų lūkesčių tenkinimo (P5)*“. Informantų teigimu, kitataučiai tėvai nori, kad būtų gerbiama jų kultūra ir į ją būtų atsižvelgiama, todėl mokytojui tenka pasitelkti švietimo pagalbos specialistų pagalbą, siekiant užtikrinti pilnavertį ugdymą (socializacija, vaiko kalbos tobulinimas) ir kitataučiams vaikams. Dažniausia problema, pasak švietimo pagalbos specialistų dabar yra matomi vis blogėjantys vaikų kalbos sutrikimai, kurie sunkina ugdymo procesą, reikalaujant daugiau pastangų, supratingumo iš mokytojo. Todėl mokytojas ir logopedas ugdymo įstaigoje bendradarbiauja ir kalbos problemas sprendžia dažniausiai. „*<...>labai dažnai dėl vaiko nesuprantamos kalbos<...>(P2), <...> dažnai į logopedus dėl kalbos, nes vaikai daug dabar naudojami technologijomis <...>(P3), <...> kitataučių vaikų kalbos lavinimo <...>(P5)*“.

Analizuojant rezultatus išryškėjo vaikų kalbos problemos, su kuriomis mokytojui susitvarkyti kyla rimtas iššūkis. Kasdieninėje mokytojo veikloje, kai grupę lanko kelios dešimtys vaikų, nesusikalbėjimas, vaikų kalbos nesupratimas – tampa rimta problema, kuri sunkina mokytojo darbą fiziškai ir emociškai. Taip pat daugiakultūrinėje grupėje ne retai pasitaiko sudėtingas bendravimas su vaikais, kiekvienų tėvų noras atkreipti dėmesį į savo vaiką ir lūkesčius, kurie nukreipti į mokytoją. Todėl natūralu, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojai kreipiasi į socialinius pedagogus, dėl sėkmingesnės vaiko socializacijos grupėje, prašo psichologinės pagalbos vaikams, jų tėvams padedant adaptuotis naujoje socialinėje erdvėje. Taip pat, vaiko mitybos kitoniškumai, reikalauja atkreipti dėmesį į vaiko mitybos įpročius ir su sveikatos priežiūros specialistais derinti vaiko valgiaraštį. Ne visuomet ikimokyklinio ugdymo mokytojos savo jėgomis gali ir paruošti individualizuotą mokymo programą, parengti specialias mokymo(si) priemones ugdytiniais, nežinodamos, tam tikrų vaikų sutrikimų ir jų požymių. Todėl pasitelkiant švietimo pagalbos specialistus yra sprendžiamos problemos, kilusios daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje.

Toliau buvo prašoma *įvertinti informantų įstaigoje bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes*. Informantams pateikus atsakymus galima teigti, kad daugumos informantų įstaigose, bendradarbiavimas tarp

mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų vyksta, tačiau informantų nuomone, dažnai jaučiamas problemų atidavimas specialistams ir mokytojų nenoras spręsti problemas patiems. Tokią informantų nuomonę įrodo šie teiginiai: „Įstaigoje veikia Vaiko gerovės komisija, esant reikalui, aptariame iškilusias problemas, jas sprendžiame pagal galimybes<...> jei mokytoja pastebėjo kažkokią problemą grupėje, kreipiasi į VGK, sprendžiame problemą (P1)“, „Įstaigoje švietimo pagalbos specialistai yra pasiruošę padėti. Mokytojai kreipiasi kai patys nesusitvarko(P2)“, „Labai dažnai į specialistus kreipiasi be reikalo, kai išsiaiškinus situaciją paaiškėja, kad tiesiog reikėjo pedagogui daugiau bendrauti su tėvais ir situacija išsisprendžia, <...> dažnai galvoja, kad su spec. poreikiais turi dirbti tik švietimui specialistai, nori nusiimti atsakomybę nuo savęs(P3)“, „<...>galiu teigti, jog ne visi pedagogai yra pasiruošę dirbti su daugiakultūrine grupe, perduodami vaikus ir manydami, jog bendravimo problemas išspręs pagalbos mokiniui specialistas (P4)“, „Mokytojai dažnai mus apkrauna patys nebandydami pasidomėti, dėl laiko stokos dažnai konsultuoti mokytojus yra sudėtinga(P5)“.

Apibendrinant informantų ugdymo įstaigose bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, galima teigti, kad apklaustieji, informantai, jaučia dažną mokytojų kreipimąsi į juos ir mokytojų nesigilinimą į situaciją, nebandymą jos spręsti patiems. Galime manyti, kad švietimo pagalbos specialistai negauna pakankamai žinių apie esamas problemas ir mokytojų ir yra paliekami gilintis ir jas spręsti patys. Taip pat matomas švietimo pagalbos specialistų noras, kad mokytojai stengtųsi gilintis, spręsti problemas patys ir tik nepavykus ar pasunkėjus situacijai kreiptųsi pagalbos.

Paskutiniu metu klausimu švietimo pagalbos specialistams, prašoma, *pateikti siūlymus, kaip tobulinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų ugdant daugiakultūrinius ikimokyklinio amžiaus vaikus. Švietimo pagalbos specialistų siūlymai pateikti 8 paveiksle.*

8 pav. Švietimo pagalbos specialistų siūlymai gerinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų

Iš 8 paveiksle pateiktų siūlymų, matyti, kad išryškėja švietimo pagalbos specialistų noras per įvairiausias veiklas komunikuoti su mokytojais, aiškintis situacijas, analizuoti veiklas, problemas, vesti ugdomąsias veiklas vaikams, kartu su mokytojo stebėjimu. Švietimo pagalbos specialistai išreiškė norą, tobulintis ir mokytis bendradarbiavimo įgūdžių kartu su ikimokyklinio ugdymo mokytojais sprendžiant įvairias ugdymo įstaigoje kilusias problemas.

Apibendrinant tyrimo metu gautus duomenis matyti, kad švietimo pagalbos specialistai daugiakultūriškumo sąvoką apibrėžia gana plačiai, be kitataučių vaikų jie daugiakultūrinę vaikų grupę apibūdina kaip skirtingos lyties, amžiaus, specialiųjų ugdymosi poreikių, rizikos šeimų veikus.

- *Švietimo pagalbos specialistai, mokytojo darbe su daugiakultūrinėmis ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėmis įžvelgia daug sunkumų ir iššūkių. Labiausiai, švietimo pagalbos specialistų akimis, kyla sunkumai mokytojams organizuojant ir individualizuojant ugdymo programas. Taip pat jie mini bendravimo ir bendradarbiavimo problemas, kurios kyla su tėvais, švietimo pagalbos specialistais ir vaikais, dėl kompetencijų trūkumo, kalbos barjero, požiūrio ir įgūdžių trūkumo.*
- *Informantų pastebėjimu, mokytojams labiausiai trūksta pagalbos ugdymo veiklų metu, kuomet mokytojas nespėja fiziškai prieiti prie kiekvieno vaiko ir jam tinkamai padėti, bei morališkai, kai mokytojui trūksta tikslingų žinių, kaip pasielgti tam tikroje situacijoje, ar tinkamiau pritaikyti veiklą mokiniui. Apklaustųjų nuomone, matomas mokytojų žinių trūkumas dirbant su SUP vaikais, netikslingų išvadų apie vaiko elgesį, emocijas, gebėjimus darymas.*
- *Švietimo pagalbos specialistų nuomone, geriausiai prisidėti prie mokytojų veiklos jie gali kartu dirbdami ir spėsdami iškilusias problemas. Realių situacijų metu specialistas gali geriau įvertinti vaiko elgesį ir teikti tikslingesnes rekomendacijas mokytojams.*
- *Švietimo pagalbos specialistai pastebi, kad mokytojai dažniausiai susiduria su ugdymo programos taikymo problemomis, neigiamu vaiko elgesiu, patyčių, vaikų integracijos problemomis, vaiko kalbos sutrikimo problemomis, taip pat patyčių problema, kintančiais vaikų mitybos įpročiais.*
- *Pastebimas informantų noras, gauti daugiau žinių apie vaiko sutrikimus, jų priežastis iš mokytojų, nepaliekant juos narplioti patiems specialistams. Specialistai išreiškia norą, kad mokytojai gilintų žinias per išgyvenamą patirtį su vaikų problemomis ir bandytų spręsti jas kiek įmanoma patys, taip įgaudami papildomos patirties.*
- *Labiausiai gerinti bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, informantų nuomone, galima bendrų veiklų, seminarų, diskusijų, analizių, susirinkimų, projektų metu. Kai susitinka abi pusės su savo gyva patirtimi ir stengiasi kurti darnų bendradarbiavimą tarpusavyje.*

IŠVADOS

1. Analizuojant daugiakultūriškumo sampratą paaiškėjo, kad daugiakultūriškumas – *tai ne tik rasė, religija, kalba, bet ir lytis, socialinę padėtį, seksualinę orientaciją, amžių, mokymosi gebėjimus, negalią ir dar daug įvairių daugiakultūriškumo aspektų apimanti sąvoka*. Daugiakultūriškumo ugdymas yra susijęs su įtraukiojo ugdymo principais ir tikslais, kurie numato švietimo prieinamumą kiekvienam, nepaisant specialiųjų ugdymosi poreikių.

Analizuojant mokslinius šaltinius paaiškėjo, kad daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės požymiais yra laikoma vaikų įvairovės visuma, kuri leidžia vaikams išsiskirti vieniems iš kitų, tačiau toleruojant kiekvieno išskirtinumą kaip individualybę. Pripažįstama, kad daugiakultūrinės aplinkos suvokimas, atpažinimas, toleravimas – sėkmingas įvairių grupių žmonių bendradarbiavimas ir komunikavimas. *Tam, kad visuomenėje vyrautų sklandus kultūrų susikalbėjimas yra būtinas daugiakultūrinis mokymas(is), kurio dėka gaunamos žinios apie žmonių įvairovę, kurią įtakoja įvairiausi veiksniai*. Mokytojui šiandieninėje ugdymo įstaigoje kyla daugybę iššūkių, kurie apsunkina jo kasdieninę veiklą. Pastebima, kad mokytojo pareiga yra ne tik profesionaliai ugdyti savo ugdytinius, tačiau ir patarti, glaudžiai bendradarbiauti ne tik su tėvais, kurių lūkesčiai į vaiko ugdymą būna labai skirtingi, bet ir su švietimo pagalbos specialistais, kurie geba įvertinti grupėje esančius specialiuosius ugdymosi poreikius, psichologinius sutrikimus, socializacijos problemas ir teikti atitinkamas rekomendacijas mokytojams. Mokytojui atitenka valstybės švietimo įsakymų vykdymas ugdymo procese, tiesioginio bendravimo, prisitaikymo, veiklų individualizavimo, kompetencijų tobulinimo ir bendradarbiavimo su visa už vaiko ugdymą atsakinga aplinka iššūkiai. Taip pat atsakomybė už savo kaip mokytojo elgesį ugdymo procese, kuris tiesiogiai įtakoja vaiko asmens savybėms ir elgesiui.

Kokybinio tyrimo metu paaiškėjo, kad *ne visuose įstaigose yra švietimo pagalbos specialistų*, o tai reiškia, kad kasdieninėje ugdymo veikloje mokytojai neturi galimybių pasikonsultuoti ištikus staigiam, nenumatytam atvejui. Kalbant apie ugdymo įstaigas, kuriose yra švietimo pagalbos specialistai, mokytojai turi galimybę kreiptis dėl įvairiausių daugiakultūrinėje grupėje kylančių problemų, kurios ikimokyklinio ugdymo mokytojo kompetencijai yra per sunkios išspręsti. Tačiau *sklandžias bendradarbiavimo galimybes sunkina didelis mokytojų, bei švietimo pagalbos specialistų užimtumas, laiko stoka, dažnas tarpusavio nesusikalbėjimas*.

2. Atliekant kokybinį tyrimą, mokytojai daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę labiau apibrėžė kaip *skirtingų tautybių, kalbų, rasių, religijų vaikus, tačiau pripažįsta, kad tai yra ir platesni vaiko išskirtinumo aspektai*. Kaip didžiausią, kasdieninėje veikloje kylantį iššūkį, apibūdina *bendradarbiavimą su tėvais, kurį sunkina didėjantys tėvų lūkesčiai, skirtingas suvokimas, vaiko*

sutrikimų nepripažinimas, informacijos apie vaiką neteikimas. Prie bendradarbiavimo sunkumų priskiria ir švietimo pagalbos specialistus, kurie anot mokytojų, linkę dirbti labiau individualiai su vaiku, perduodami mažai informacijos apie tolimesnes prevencines priemones, siekiant gerinti vaiko ugdymą ir lengvinti mokytojo darbą. Taip pat, mokytojai akcentuoja laiko stoką, kaip vieną didesnių sunkumų kylantį kasdieninėje veikloje. Mokytojams reikalingiausia pagalba iš švietimo pagalbos specialistų, jie laiko tiesioginį jų darbą grupėje su vaikais. Dėl daugumos švietimo pagalbos specialistų noro dirbti individualiai su vaiku, kompetencijų stokos, didelio darbo krūvio, laiko trūkumo - mokytojai yra linkę problemas spręsti savo kompetencijų lygyje ir tik ypatingais atvejais kreiptis į specialistus. Tačiau švietimo pagalbos specialistų darbą, dauguma mokytojų, vertina palankiai ir siūlo įvairias tarpusavio bendradarbiavimą gerinančias galimybes: komunikavimas per įvairias veiklas, analizės, siūlymai, kurie padėtų mokytojui gerinti pasirengimą ugdymui, darbas grupėse, bendros projektinės veiklos.

3. Kokybinio tyrimo metu su švietimo pagalbos specialistais paaiškėjo, kad daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę apibrėžia plačiau nei mokytojai. *Be kitataučių jie priskiria skirtingos lyties, amžiaus, specialiųjų ugdymosi poreikių, rizikos šeimų vaikus. Švietimo pagalbos specialistų nuomone, mokytojams didžiausias iššūkis, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes, kyla organizuojant ir individualizuojant ugdymo programas. Taip pat jie išvelgia mokytojų sunkumą bendradarbiaujant su tėvais ir švietimo pagalbos specialistais, dėl kompetencijų trūkumo, kalbos barjero, požiūrio, įgūdžių trūkumo. Švietimo pagalbos specialistai pritaria, kad mokytojams labiausiai trūksta pagalbos grupinių ugdymo veiklų metu, kuomet reikalingas specialisto fizinis priėjimas prie vaiko ar morališkai, kai mokytojas nežino kaip elgtis ir specialistas gali tinkamai konsultuoti gyvos situacijos metu. Švietimo pagalbos specialistai įvardina ugdymo programos taikymo problemas, neigiamą vaikų elgesį, patyčias, vaikų integracijos problemas, mitybos pokyčius – kaip dažniausias problemas su kuriomis susiduria mokytojas. Apklaustieji informantai, pareiškė norą, kad mokytojai labiau gilintųsi į problemą su vaiku patys, bandydami ją išspręsti individualiai ar pokalbio su tėvais metu, nei nepagrįstai dėl to kreiptųsi į švietimo pagalbos specialistus, numesdami visą atsakomybę ir situacijos narpliojimą jiems. Švietimo pagalbos specialistų siūlymai, gerinantys bendradarbiavimą, dauguma siūlymų sutampa su mokytojų siūlymais.*

DISKUSIJA

Atlikus mokslinės literatūros, švietimo dokumentų analizę ir mokytojų bei švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybių, dirbant su daugiakultūrinėmis ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėmis empirinį tyrimą, galima teigti, kad informantų požiūriai ne visais klausimais sutampa su mokslinėje literatūroje pateikiamomis nuostatomis.

Daugiakultūrinės vaikų grupės samprata mokslinėje literatūroje skyrėsi nuo mokytojų išvardintų daugiakultūrinės vaikų grupės požymių. Teorinėje dalyje išryškėjo, kad daugiakultūriškumui yra būdingi tokie požymiai: *skirtingų rasų, religinių įsitikinimų, papročių, švenčių šventimo, kalbų, etikos, pažiūrų, lytiškumo suvokimo, seksualinės orientacijos, įvairaus amžiaus, skirtingų lyčių* egzistavimas toje pačioje grupėje (Bielskienė, Duobilienė, Tamulionytė, 2012; Pilinkaitė- Sotirinovič, 2013; McLaughlin, Banks). Iš atlikto tyrimo, kuriame buvo apklausti mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai galima teigti, kad mokytojai daugiakultūriškumai priskiria tik tokius reiškinius: *skirtingų kalbų, rasų, papročių, religijų, tikėjimo, odos spalvos* vaikai. Švietimo pagalbos specialistų nuomonė buvo panaši kaip mokytojų, tačiau daugiakultūrinei ikimokyklinio amžiaus vaikų grupei jie dar priskyrė šeimoje įgytą kultūrą, rizikos šeimų vaikus, specialiuosius ugdymosi poreikius. Tai leidžia manyti, kad ikimokyklinėse ugdymo įstaigose daugiakultūrinė vaikų grupė yra suvokiama kur kas siauriau, nei aprašoma literatūroje. Galima manyti, kad nuo daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės suvokimo, priklauso ir ugdymo kokybė ir organizavimas.

LR švietimo įstatyme (2011), 49 straipsnyje, yra pateikiamas mokytojo pareigybių aprašas, kurį mokytojas darbo metu turi paisyti. Iš atlikto tyrimo matyti, kad tiek mokytojai tiek švietimo pagalbos specialistai priskiria daug iššūkių, kurie kyla mokytojams siekiant tinkamai atlikti savo pareigas ugdymo proceso metu tai pasak mokytojų: *kalbos barjeras, skirtingų kultūrinių papročių išmanymas, vaikų mokymosi skirtumai ir sunkumai, bendradarbiavimo sunkumai, švietimo sistemos intensyvus režimas*. Švietimo pagalbos specialistų nuomone, mokytojams kyla šie sunkumai: *kūrybiškumo, ugdymo turinio individualizavimo, gebėjimo bendrauti ir bendradarbiauti, dėl požiūrio nesutapimo, kalbos barjero ir nepakankamas įvairiausių sutrikimų išmanymas, nepakankamas gilinimasis į vaiko savijautą grupėje*. Todėl, galima manyti, kad mokytojui, kuris ugdo daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę ne retai kyla sunkumų atlikti jam priklausančias pareigas dėl vaikų skirtumų, asmens savybių, kompetencijų trūkumo.

Praktiškai šie rezultatai gali pasitarnauti tobulinant mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes. Atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai išskiria panašus bendradarbiavimą gerinančius aspektus: *bendros diskusijos, mokymai, bendri projektai, gerosios patirties pasidalinimai, seminarai bendradarbiavimo tema, bendrų*

renginių organizavimas. Galima teigti, kad yra pasigendama bendros bendradarbiavimo tobulinančios veiklos.

Dėl tyrime išryškėjusių socialinių pedagogų bei psichologų ikimokyklinėse ugdymo įstaigose trūkumo, išvelgti galima ir gilesnio tyrimo su socialinių pedagogų, psichologų veikla ikimokyklinėse ugdymo įstaigose dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe. Taip pat jų pagalbos mokytojui dirbančiam su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe teikimo. Tai pagilintų švietimo pagalbos specialistų svarbos ir jų įvairovės ugdymo įstaigoje trūkumo buvimą.

Kadangi visi interviu buvo numatyti atlikti gyvo kontaktu su informantais metu ir dėl susiklosčiusių aplinkybių teko visus interviu atlikti nuotolinių būdų, tai kėlė įtampą ir baimę, kad numatyti informantai atsisakys dalyvauti tyrime. Tačiau šis iššūkis padėjo įvertinti savo, kaip tyrėjos bendradarbiavimo, komunikabilumo, interviu ėmimo įgūdžius. Po kelių apklaustų informantų, jų noro padėti ir bendradarbiauti išaugo pasitikėjimas savimi ir savo kaip tyrėjos pozicija.

REKOMENDACIJOS

Mokslinės literatūros analizė ir atlikto tyrimo rezultatai leidžia formuluoti šias rekomendacijas:

Švietimo ir mokslo ministerijai:

1. Skatinti užsakomųjų tyrimų apie mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimą, ypač dirbant su daugiakultūrinėmis ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėmis organizavimą. Tokie tyrimai padėtų kokybiškiau įvertinti esamą situaciją ugdymo įstaigose.
2. Skatinti metodinių leidinių analizuojančių daugiakultūrinio ugdymo ikimokykliniame amžiuje ypatumus leidybą.
3. Atsižvelgiant į vaikų turinčių SUP skaičiaus didėjimą ugdymo įstaigose steigti daugiau švietimo pagalbos specialistų etatų, užtikrinant jų įvairovę kiekvienoje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovams:

1. Planuojant mokytojų profesinio augimo strategiją skirti daugiau dėmesio visuminiam daugiakultūriniam mokytojų kompetencijos tobulinimui. Šiuo metu, daugiakultūriškumas reprezentuojamas vis dar gana siaurai.
2. Vykdyti komandinius mokymus, atvejo analizių užsiėmimus mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams, kurių metu būtų tobulinamas jų bendradarbiavimas tarpusavyje, nes nagrinėjant daugiakultūriškumo aspektą darbo metu, matoma, kad dirbant daugiakultūrinėje aplinkoje kyla nesusikalbėjimas, nepasitenkinimas tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų.

LITERATŪRA

1. Abdullah A. C. (2009). Multicultural Education in Early Childhood: Issues and Challenges. *Journal of International Cooperation in Education*, 12 (1), 159-175. Prieiga per internetą: http://home.hiroshima-u.ac.jp/cice/wp-content/uploads/publications/Journal_12-1/12-111.pdf
2. Aidukienė T. (2014). „Kaip užtikrinti inkluzinio ugdymo kokybę?“. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius. Prieiga internetu : http://www.lietuviunamai.vilnius.lm.lt/index_files/konferencija_pranesimas_aidukiene.pdf
3. Aidukienė, T. (2015). Mokinių ugdymosi poreikių skirtybės – pedagogo „duona kasdieninė“. Straipsnis. Prieiga internetu: [file:///C:/Users/Asus/Downloads/Pad%C4%97kime%20vaikui%20iveikti%20sunkumus%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/Pad%C4%97kime%20vaikui%20iveikti%20sunkumus%20(1).pdf) (žiūrėta 2020 05 01)
4. Aydin H., Tonbuloglu B. (2014). Graduate Students Perceptions' on Multicultural Education: A Qualitative Case Study. *Eurasian Journal of Educational Research*, 57, 29- 50. Prieiga per internetą: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1056257.pdf>
5. American Psychological Association (APA). (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. Prieiga per internetą: <https://www.apa.org/about/policy/multicultural-report.pdf>
6. Armanavičiūtė, V. (1998). Ugdymo samprata. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
7. Balžeikienė A., Lapėnienė A., Merkys G., Telešienė A. (2008). Daugiakultūrinio ir daugiakalbio ugdymo prielaidos bei problemos etniškai mišriame regione. *Etniškumo studijos*.
8. Bankauskienė N., Masaitytė R.. (2015). Ikimokyklinių ugdymo įstaigų socialinių pedagogų profesinio tobulinimo raiška. Prieiga internetu: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/37477371/KONFERENCIJOS_SI_2015_lithunia.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DKONFERENCIJOS_SI_2015_lithunia.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20200225%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20200225T101130Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=8a956320c5eba67f9023a4d562fb35ed12a83085ff6f95f1a41c856121537434#page=18
9. Banks J.A and Mcbanks Sh A. (Ed.) *Multicultural Education: Issues and perspectives*. Sixth edition. University of Washington, Bothell, 2007.

10. Banks J. A, Cherry A. McGee Banks. (2005). Multicultural education: issues and perspectives.—Haboken: John Wiley & Sons. Prieiga per internetą: <https://www.slideshare.net/mariaferc/0470483288multicul> (žiūrėta 2020 03 20)
11. Baronienė, L. „Teorinės prielaidos inovacinės aplinkos kūrimui. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai.“ Kauno technologijos universitetas. 2014
12. Beaty J. (2013). Preschool appropriate practices: environment curriculum and development. Boston: Wadsworth cengage learning. ISBN 1133606822.
13. Bielskienė J., Duoblienė L., Tamulionytė E. (2012). Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui. ISBN 978-9955-786-69-6.
14. Booth, T., Ainscow, M. (2002). Index for inclusion developing and participation in schools. Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE)
15. Beresnevičienė D. (1995). Nuolatinis mokymasis Lietuvoje: monografija. Vilnius: Lietuvos Informacijos instituto spaustuvė.
16. Brander, P. Cardenas, C. Abad Vicente de, J. Gomes, R. Taylor M. (2007). Visi skirtingi visi lygūs. Jaunimo ir sporto reikalų direktoratas. Europos Taryba. Prieiga internetu: http://www.pagalba.org/images/leidiniai/1396099972_lygus_1.pdf
17. Budginaitė, I., Mašidlauskaitė, R. (2015). „Ar laukiami diasporos vaikai Lietuvoje? Tėvų ir mokytojų patirtys. Grįžusių migrantų integracija į Lietuvos darbo rinką ir visuomenę.“ ISSN 1392-1681. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/viewFile/8242/6113> (žiūrėta: 2020-01- 12)
18. Čiužas, R. (2013). Mokytojo kompetencijos profesinio meistriškumo siekis. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla „Edukologija“.
19. Duoblienė, L. (2006a). Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link. Vilnius: Tyto Alba.
20. Europos taryba ir Europos komisija. (2000). Tarpkultūrinis mokymasis. Europos tarybos leidykla.
21. Emanuelsson, I. (2013). Integracija ir segregacija, inkluzija ir ekskliuzija. Inkluzinis ugdymas užsienio mokslininkų akiratyje. Vilnius, Šiaurės ir Baltijos šalių projektas „Mokykla visiems“, 7-14
22. Erikson E. H. (2004). Childhood and society. London: Vintage books. ISBN 9780099532910.
23. Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo plėtros agentūros ataskaita, 2014. Prieiga internetu: https://www.european-agency.org/sites/default/files/OoPSummaryReport_LT.pdf (2019-02-25)

24. Gaižauskaitė I., Valavičienė N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: Registrų centras
25. Gant C. A. (2008). Multicultural research: a reflective engagement with race, class, gender and sexual orientation.
26. Giddens A. (2005). Sociologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
27. Girdzijauskienė S. (2006). Kokybinis interviu : metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
28. Gudonienė, V. (2013). Tarpkultūrinė komunikacija. VšĮ Socialinių mokslų kolegija. [žiūrėta 2019 12 23] Prieiga internetu : http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2013_Tarpkulturine_komunikacija.pdf.pdf
29. Guskey T.R.(2004). Profesinio tobulinimosi vertinimas. Vilnius: Garnelis.
30. Gutauskas, M. (2010). Dialogo erdvė: fenomenologinis požiūris. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
31. Heejong S. H., Shelley M. T. (2010). No Child Misunderstood: Enhancing Early Childhood Teachers' Multicultural Responsiveness to the Social Competence of Diverse Children. Early childhood education, 37, 469-476. DOI 10.1007/s10643-009-0369-1.
32. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: „Gimtasis žodis“.
33. Juodaitytė A., „ Socializacija ir ugdymas vaikystėje.“ Vilnius., 2003
34. Kasner, I. (1999). The Role of Culture Language Teaching. Dialog on Language Instruction.
35. Klanienė I., Braslauskienė R.(2017) Pedagogų kompetencijos darbui daugiakultūrinėje grupėje. Klaipėdos universitetas. (Prieiga internetu: http://vikc.lt/images/files/Pranešimas%20R_%20Braslauskiene%2C%20I_Klaniene0921.pdf (2019- 02-25))
36. Kontautienė, R. (2006). Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje: studijų knyga. Klaipėda: KU.
37. Kuzminskas, B. (2010). „*Daugiakultūriškumas ir kai kurios tapatumo problemos*“. Straipsnis. [žiūrėta 2020 02 20] Prieiga internetu: http://www.litlogos.eu/L64/Logos_64_042_050_Kuzmickas.pdf
38. Kvieskienė G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius.
39. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilniaus: pedagoginis universitetas
40. Leistyna P. (2002). Defining and designing multiculturalism: one scholl system's efforts. ISBN 0-7914-5507-6
41. Lewis D. Richard. (1999). Kultūrų sandūra. Alma littera, 2002.

42. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011). Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105 (žiūrėta 2020-02-25).
43. Lietuvos Respublikos ir mokslo ministerija. (2011). Lietuvos Respublikos šveitimo įstatymas. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Lietuvos-Respublikos-svietimo-istatymas_svietstrat.pdf (žiūrėta 2020 04 05)
44. Lygių galimybių plėtros centas. (2010). Įvairovei atvira mokykla, kodėl ir kaip siekti kultūrų dialogo. Leidykla „Eugrimas“.
45. Malaguzzi L. (1998). Children, spaces, relations: metaproject for an environment for young children. ISBN: 978-88-87960-17-4.
46. Martišauskienė, D., Trakšelys, Kl. (2017). Švietimo paslaugų kokybės valdymas ir vertinimas. Tėvų požiūris. Straipsnis. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1515145548087/J.04~2017~1515145548087.pdf> (žiūrėta 2020 04 30)
47. Mauricienė I. (2013). Tarpkultūrinių kompetencijų raiška aukštojo mokslo institucijoje. Vadyba: Journal of Management, 1(22), 31-36. Prieiga per internetą: http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2013_1.pdf#page=31. (žiūrėta 2020 04 11).EfD`
48. Mažeikienė, N., Loher, D. (2008). Competence of University Teachers and Graduate Students for International Cooperation. Socialiniai mokslai.
49. McLaughlin T. H. (1995). Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė. Kaunas: Technologija
50. Mobilumo gidas. (2018). *Tarpkultūrinis mokymasis*. Prieiga internetu : <https://www.mobilumogidas.lt/tarpkulturinis-mokymasis> (žiūrėta 2019 12 09).
51. Parekh, B. (2005). Unity and Diversity in Multicultural Societies. Geneva: International Institute for Labour Studies
52. Pruskus V. (2012). Tarpkultūrinė komunikacija ir vadyba. VGTU leidykla TECHNIKA, 2012.
53. Rajeckas V. 2004). Pedagogikos pagrindai: studijų knyga. Vilnius.
54. Ramsey P. G. (2015). Teaching and learning in a diverse world: multicultural education for young children. ISBN 978-0-8077-5625-6.
55. Ruškus Jonas, „Į Lietuvą atvykusių lietuvių kilmės moksleivių patirtis: „Lietuvių namų“ atvejis“, Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai, Vilnius: Versus aureus, 2008.
56. Sajienė, L. (2003). Mentorius knyga: mokytojų rengimas. Kaunas
57. Simoniukštytė, A. (2015). Straipsnis : *Apie inkluzinį ugdymą ir pedagogų tarpkultūrinę kompetenciją*. Ikimokyklinis.lt. [žiūrėta 2019 12 09] Prieiga internetu:

<https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/apie-inkliuzini-ugdyma-pedagogu-nuostatas-ir-tarpkulturine-kompetencija/18870>

58. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. (2011). Inkluzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_metodines_rekomendacijos_Inkluzinis_ugdymas.pdf (žiūrėta 2020 04 15)
59. Statkevičienė, I., (2015). Pilietiškumo ugdymas ikimokykliniame amžiuje. Straipsnis. Ikimokyklinis.lt. Prieiga internetu: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/pilietskumo-ugdymas-ikimokykliniame-amziuje/17259>
60. Szerląg, A. (2017) „Daugiakultūriškumas ir tarpkultūriškumas kaip mokymo kompetencijų atskaitos taškai“, Acta Paedagogica Vilnensia,
61. Šeibokienė, G. Specialiuosius ugdymosi poreikius lemia ne tik negalia, bet ir skurdas. Straipsnis. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-09-16-g-seibokiene-specialiuosius-ugdymosi-poreikius-lemia-ne-tik-negalia-bet-ir-skurdas/135090> (žiūrėta 2020 05 01)
62. Švietimo ir mokslo ministerija. (2016). Vaiko gerovės komisija mokykloje. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/4_lankstinukai_arch_Vaiko-Geroves-Komisija_web.pdf (žiūrėta 2020 04 20)
63. Švietimo valdymo informacinė sistema. (2019). Prieiga per internetą: <http://www.svis.smm.lt/ikimokyklinis-ugdymas/> (Žiūrėta 2020 04 14)
64. Taljūnaitė M. Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose. Filosofija. Sociologija. 2006. Nr. 2, p. 8-17.
65. Tatarzewicz, W. (2003). Filosofijos istorija III. Vilnius: Alma littera.
66. Training on LD for P and T. (2015). Tėvų ir mokytojų bendradarbiavimas. Prieiga per internetą: <http://www.helpdeskinld.com/index.php/lt/tevu-ir-mokytoju-bendradarbiavimas> (žiūrėta 2020 04 15)
67. UNESCO (2007). UNESCO Guidelines for Intercultural Education. Paris: UNESCO.
68. Zalenskienė I., Kvederavičiūtė M. (2017). Socialinės įtraukties link: pabėgėlių vaikų ir jaunuolių edukaciniai iššūkiai ir jų veiklos galimybės. Straipsnis. Prieiga internetu: <http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/195/183> (žiūrėta 2020-02-25).

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Interviu klausimai mokytojams

1. Kaip Jūsų nuomone galima būtų apibrėžti daugiakultūrinę vaikų grupę ?
2. Kokie iššūkiai kyla mokytojui ugdant daugiakultūrinę grupę ?
3. Ar išvelgiate pagalbos poreikį mokytojui dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe?
4. Kaip švietimo pagalbos specialistai gali prisidėti ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę ?
5. Kokie švietimo pagalbos specialistai yra Jūsų įstaigoje ?
6. Kokiais atvejais kreipiatės į švietimo pagalbos specialistus ?
7. Kaip vertinate Jūsų ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes?
8. Kokius būdus/metodus/priemones siūlytumėte norint tobulinti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimą ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes ?

Priedas Nr. 2

Klausimai švietimo pagalbos specialistams

1. Kaip Jūsų nuomone galima būtų apibrėžti daugiakultūrinę vaikų grupę ?
2. Kokie iššūkiai kyla mokytojui ugdant daugiakultūrinę grupę ?
3. Kokios pagalbos mokytojui poreikį išvelgiate, dirbant su daugiakultūrine ikimokyklinio amžiaus vaikų grupe?
4. Kaip švietimo pagalbos specialistai gali prisidėti ugdant daugiakultūrinę ikimokyklinio amžiaus vaikų grupę ?
5. Kokioms daugiakultūrinės grupės ugdymo problemoms iškilus mokytojai kreipiasi į švietimo pagalbos specialistus ?
6. Kaip vertinate Jūsų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bendradarbiavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes ?
7. Kokius būdus/metodus/priemones siūlytumėte norint tobulinti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimą ugdant daugiakultūrines ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes ?

Kvietimas sudalyvauti tyrime

Laba diena,

Esu Klaipėdos universiteto magistrantūros studijų II kurso, Socialinės pedagogikos studijų pakraipos, studentė Justė Petravičienė. Šiuo metu atlieku empirinį tyrimą, kuriuo siekiu mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, dirbančių daugiakultūrinėje ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje bendradarbiavimo galimybes pasitelkiant informantų patirtis.. Lietuvoje šia tema tyrimų atlikta nedaug, o daugiakultūriškumas vis dažniau vartojamų sąvokų ugdymo procese. Jūsų išgyventos patirtys dirbant kartu su daugiakultūrinėmis vaikų grupėmis, bendradarbiaujant su mokytojais ar švietimo pagalbos specialistais padėtų geriau suprasti šį reiškinį. Todėl, nuoširdžiai norėčiau Jus pakviesti sudalyvauti tyrime, kuris vyktų individualaus pokalbio būdu. Planuojama pokalbio trukmė 30 min – 1:00 h. Viso pokalbio tikslas yra susipažinti su Jūsų patirtimis. Šiam pokalbiui nereikalingas papildomas pasiruošimas ir aš prisiderinčiau prie Jums patogaus laiko ir pokalbio būdo (vaizdo skambučio, skambučio telefonu ir t.t.).

Taip pat, noriu patikinti, kad visi tyrimo metu surinkti duomenys bus nuasmeninti (nebus naudojami Jūsų asmeniniai duomenys). Jūsų bendradarbiavimas leistų geriau suprasti situaciją apie mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimo galimybes, ugdant daugiakultūrinės ikimokyklinio amžiaus vaikų grupes. Jeigu turite klausimų prieš apsisprendami, mielai į juos atsakyčiau.

Pagarbiai, Justė Petravičienė.